

Molnár József Bálint

válogatott prózák

Molnár József Bálint

Emlékképek életemből

prózák

Budapest, 2012.

Néhány szó magamról

1940.november 17-én születtem Szekszárdon. Nagydorogon nőttem fel boldog családi légkörben. Ebben a faluban volt otthona néhai Kopré József író-, költőnek. A falu vonzáskörzetéhez tartozó Rácegres pusztán élt Illyés Gyula. Híres regénye a Puszták népe a környék életét örökíti meg. A nagyszüleim cipésműhelyéből többször cipőt is rendelt magának. Ez a cipészet látta el a környéket cipővel. Még a lovas kocsival távoli tolnai kirakodó vásárookra is eljártak árulni portékájukat. Szüleim is a jobb módú családokhoz tartoztak. A 40-es évek végén már fürdőszobánk is volt az otthonunkban, ezzel kevesen dicsekedhettek osztálytársaim közül. Ehhez azonban az is hozzátartozik, hogy „ezermester” apám ezt szinte egyedül alakította ki egy mellékhelyiségből. Édesapám lakatos, majd szövetkezeti vasboltos volt, biztosította a megfelelő anyagi hátteret a két fia számára a későbbi tanulmányaihoz. Így utólag nagyon fontos volt számomra, hogy volt egy nyugodt családi fészek, egy biztos pont életemben. Általános iskola elvégzése után hosszú kollégiumi évek jöttek. Középiskolai éveim nagyrészt Pécsen teltek. Érettségi után egy évet Esztergom melletti Dorogon dolgoztam, mint egészségőr, majd öt év pesti egyetemi évek következtek. Az ELTE TTK matematika-fizika tanári szakán végeztem. A diplomaszerzés után félévet tanítottam egy kőbányai középiskolában, majd váltottam számítógépes programozói tevékenységre, s ez tevékenység egészen nyugdíjig kísért. A 60-as évek közepén divatos, fejlődési lehetőséggel kecsegtető, anyagilag megbecsült foglalkozási körnek számított a számítógépes szakma, mert az első gépek ezekben az években jelentek meg hazánkban. Gyorsan fejlődött, és szerteágazó volt, ez állandó tanulást, alkalmazkodást jelentett az új számítógépes környezetekhez, programozási nyelvekhez ahhoz, hogy szakmában maradhassunk. A programozás kreatív tevékenység olyan, mint a versírás. Egy újat kell alkotni, amit mások használnak, ami másoknak esetleg tetszik. Minkét típusú alkotásnak vannak egyedi jegyei, stílusa.

Gondolataim papírra rögzítése gyermekkorom óta foglalkoztatott. Időszakosan nyaraláskor eseményekről szerettem írni naplószerűen, még versírással is próbálkoztam.

1985-től hozzávetőleg 10 évet külföldön dolgoztam (Ausztriában, és Németországban). (kb. 5 évet Bécsben, 2 évet Frankfurtban, 1,5 évet Wiesbadenben, 0,5 évet Stuttgartban, stb).

Közben családom is kint volt velem Bécsben. Gyermekeim itt jártak iskolában 1986-tól 1988 végéig. Ezeknek a munkáknak nagy stressz vonzata volt. Megfeszített szellemi tempóban végeztük néha 10-12 órai napi munkánkat. Ez felőrli az ember idegeit, ha nem találja ellenszerét. Nálam ez az ellenszer a szabadlevegőn való mozgás volt. Hétvégeken Bécsben a Kopasz-hegy-, Frankfurtban a Taunus-, és Wiesbadenben a Nero-hegy erdőit jártam. Innen van a természet, a fák, növények iránti szeretetem, amit több írásomban is említek. Ezeken a hosszú, magányos sétákon születtek a gondolatok. Később kialakult bennem egy igény, hogy gondolataimat hol pallérozott-, hol rímes formában papírra vessem, csak magam szórakoztatására, vagy, hogy nyomot hagyjak a világban. Jól esik, ha mások is olvassák, netán még tetszik is nekik. A vers írás számomra olyan, mint a meditáció, mint a templomi ima. Talán egy tudatalatti igény, egy fajta „agyi jobb félteke kifejezési mód” keresése, hisz festeni, zenélni nem tudok és nincs hallásom.

Írásaimban törekszem egyfajta igényességre, különösen versírásnál. A számomra fontos verseket sokat csiszolom, néha kiizzadott verssorokat törölök, mert azokat az érzéseket nem találtam el, vagy nem olyan fokon, ahogy szerettem volna. Autodidakta módon keresem a versírási eszközöket például a Kláris irodalmi folyóiratban, vagy társaim verses kötetekben. Gyakran olvasgatok Kosztolányi Dezső, Áprily Lajos, Lesznai Anna, stb. költeményeiből, de kortárs költők verseit is kedvelem. Nem olyan régen Bécsben dolgoztam. Itt német költőóriások (mint pl. Goethe, Heine, Mogenstern) verses kötetekhez jutottam akciós áron. Szívesen olvasok tőlük eredetiben, sőt szívesen fordítom verseiket.

1994-től őrzöm a jobbnak tartott írásaimat, verseimet.. A szülői kötődés, a felmenők nyughelye, a „gyökerek” hangsúlyosan szerepelnek írásaimban, verseimben. Állandó témám a Karácsony, ami nálunk szent családi ünnep volt. Érdekel, keresem a médiában a csillagászati témákat, különösen a Mars kutatás a kedvencem. Kiemelt helyet foglaltak el a írásaimban gyermekeimmal, unokáimmal kapcsolatos események (mint pl. esküvő, születés, keresztelő).

Két gyermekem van. Ági lányom közgazdász, Tamás fiam híradástechnikai mérnök. Kedvelem unokáimat, Bencét (most 7 éves) és Danit (most 4 éves). Elnézem unokáimat és örülök, hogy milyen sokrétű tanulási lehetőséggel vannak megáldva: úszás, lovaglás, ovis német, néptánc, télen síelés, korcsolyázás. Nagyt változott a világ gyermekkorom óta. Bencével néha „komoly sakk- és, malom partikat” játszunk.

Családom támogatását élvezem “írói tevékenységem” minden vonatkozásában. 2010-ben egy nyomdai software-rel (QuarkXPress) verseim és rövid szöveges írásaim egy részét rengeteg munkával nyomtatásra előkészítették. “Emlékeim hullámai “ címmel így megjelent verseskötetem 100 példányát születésnap ajándékként elém tették. A verseim a Magyar Elektronikus Könyvtárban (<http://mek.oszk.hu/10500/10550>) , írásaim a honlapon is (<http://verseim.uw.hu>) olvashatók.

Csepel, 2012. december 23.

Prózák

Emlékképeim az 1956-os forradalomról

TAMA pályázaton Emléklappal jutalmazták

Pécsett második gimnáziumban jártam 1956 őszen. Október 25-én megmozdult Pécs. Délelőtt az iskolából mentünk rendezett sorokban, fegyelmezetten tanáraink felügyeletével a gyűlésre, a Széchenyi térre. A lelkesedés leírhatatlan volt, mintha valami gonosz világtól szabadultunk volna meg egy csapásra. Az egyetemisták már nagy tömegben ott voltak, köztük medikus bátyám is. Már hatalmas tömeg várt a gyűlés elkezdésére. Elkezdődtek a beszédek. Olyan dolgok hangzottak el a pódiumról, amit én addig még egyáltalán nem hallottam. Egység, bizalom, igazság, új megvilágításban. A lelkesedés mindenkit magával ragadott. Egyesek az ifjúságot, egyetemistákat 1848 ifjú hőseihez hasonlították. Fiatal egyetemi hallgatók váltották egymást a szószéken. Mély elgondoltság, higgadt bölcsesség csengett a szavaikból. Nyugalomra, mérsékletre, türelemre intették társaikat. Hangoztatták: ez a kezdet, most elő a tettekkel. Hatalmas éljen fogadja a bányából érkező teherautókat. Fekete arcokból fehér fogak csillogtak. Otthagyták a műszakot, kifürödni már nem volt idejük. Az első autón hatalmas zászló volt. A közepéből már hiányzott a címer. Kerek lyuk tátongott a helyén. A Nádor szálló tetején még mindig ott volt az ötágú vörös csillag, a félelem és kegyetlenség jelképe. Apró emberek tűntek fel a magasban, fekete karok lendülete nyomán nagy robajjal lehullt a zsarnokság szimbóluma a járdára. A téren ember, ember hátán, és talán egy gombostűt sem lehetett volna leejteni. Egy recsegő hangszóró hirdette a Forradalmi Bizottmány megalakulását, majd a pontokba foglalt követelésüket olvasták fel, persze meg-meg szakítva, mert minden pont után felzúgott az éljen. 50 év távlatából már csak néhányra emlékszem. Többek között:

- Követelték a párt és állami vezetők átvilágítását. Hisz olyan időket éltünk, amikor mindennapos volt, hogy ártatlan egyetemistákat zártak ki iskolájukból (pl. azért, mert a szülők kuláklistára kerültek, stb.), vagy kerültek börtönbe politikai okokból.

- Szakembereket követeltek megfelelő vezetői helyekre, valamint szabad és demokratikus választásokat akartak. Mert olyan légkörben éltünk, ahol a vezetők, különösen a múltjukkal elszámolni nem tudó pártvezetők az "Oszd meg és uralkodjál" bomlasztó törekvései hatásosak voltak, és demagóg jelszavakkal sikerült szétzülleszteni az egyetemisták sorait.

- Vizsgálják felül a politikai pereket, és itt elhangzottakért senkit felelősségre ne vonhassanak. Nem is olyan régen, október 6-án temették Rajk per mártírjait. Ez gyerekfejjel engem is megérintett. Emlékszem, nagyszüleimmel szörnyülködve hallgattuk a rádióban a „vádlottak” részletes vallomásait, hogyan kémkedtek az imperialistáknak. Később kiderült, hogy mindez betanult szöveggel előadott színészkedés volt. Nyilván akkor még nem érthettem, hogy ki kellett alakítani mindenkinek világos ellenséggé, hogy terelt mederben irányíthassák a nagy ínségben élő, minden irányból szorongatott tömegeket. Talán ezért követelték ott a téren, hogy nemzeti ünnepünk március 15-e mellett, október 6-a legyen.

- Követelték a káderapparátus és a személyek titkos feljegyzéseinek megszüntetését, a felelős vezetők mielőbbi megválasztását indítványozták, de óva intettek a megtorló intézkedésektől. Mondván, hogy a bitókra épülő igazságot a történelem mindig megcáfolja. Nagy hangsúlyt kapott, hogy nem a régi letűnt rendszer restaurátorai akarnak lenni, hanem egy szebb, boldogabb ország ifjú harcosai.

- Követelték az adózási és begyűjtési rendszer felülvizsgálatát. Minden levágott disznóból megszabott arányban zsírt, húst kellett beszolgáltatni. Volt olyan év az 50-es évek elején, amikor még a gyümölcsfák termésének egy hányada is beszolgáltatásköteles volt.

- Az elérési célok között volt a parasztgazdáknak szabad választási lehetősége a termelészövetkezet és az egyéni gazdálkodás között. Az 50-es évek elején kezdődött a mezőgazdasági termelészövetkezetek szervezése, amikor az egyéni gazdáknak akár erőszakkal is be kellett adni a közösbe termőföldjüket, igásállataikat, stb. Ismertem a földdel foglalkozók mentalitását. Bölcs paraszt módjára majd minden pénzét beforgatja földjükbe, esetleg területünek növelésébe, mert ezt tanulták felmenőiktől.

- Követelték továbbá az idegen csapatok kivonását, társadalmi ellenőrzés mellett. Az egyre gyarapodó hazánkban állomásozó

szovjet csapatok kivonását majd mindenki szeretne volna, mert köztudott volt, hogy fontosabb dolgok a szovjet nagykövetségen dőltek el.

- A hadifoglyaink azonnali visszahívása a követelések között volt. 1956-ban még nagyszámú II. világháborús hadifogoly volt a Szovjetunióban, de ez nem volt publikus, vagyis mélyen eltitkolták, csak ismerősök útján szereztünk tudomást róla.

- Hozzák nyilvánosságra a magyar uránra vonatkozó szerződéseket, és adják az urántelegeket magyar kézre. Meglehetősen érzékeny kérdés volt ez akkoriban, különösen Pécsen. Tabu téma volt nálunk, de a városban mindenki tudott róla, mert a városban laktak az uránbányászok, akik kiemelt fizetéshez jutottak, az akkor még ritka nyugati kocsikkal jártak, s ez egyfajta színfoltja volt a város életének. A rádióban kitudódott az események alatt, hogy évekkel azelőtt egy magyar fizikus kísérleti célból kért radioaktív anyagot a szovjetektől (tudhatott a magyar uránról), s válaszra sem méltatták. Ezt megalázónak éreztük.

- Vizsgálják felül a kereskedelmi és egyéb szerződéseket, hogy azok megfeleljenek a nemzeti érdekeknek. Az volt bántó, hogy érezhetően szegénységben éltünk, s ez különösen vidéken volt így. A disznóölésekből származó zsír, hús egy részét elvették a családoktól, kötelező békekölcsön felajánlásokat kellett tenni. Így még az egyetemi hallgatók ösztöndíját is megkurtították akkor tetemes összegekkel (50-100 Ft-tal). Az alapvető élelmiszerek (liszt, cukor, stb.) jegyrendszerben voltak elérhetőek. A déli gyümölcs, még a citrom is elérhetetlen álmom volt számunkra. Ebben a milióban a koreai háború hátrányos, szenvedő lakosságát kellett támogatnunk. Nem beszélve a hátrányos szerződésekről, amit hazánkra kényszerítették. Voltak elhibázott gazdasági döntések is. Általános iskolás koromban gyakran kivezényeltek őszi hidegekben kukoricát törni a Tszcs-be. Ez talán nem annyira kirívó, de azt már a helybeliek is megmosolyogták, hogy gyapotszedésre használták az ingyenes diák munkaerőt. A gyapottermelés nálunk enyhébb klímájú országokban is megfelelő tapasztalatok hiányában kudarcra volt ítélve. Más gyermekkori élményekre is kellő derűvel gondolok. Gyakran előfordult, hogy tanítási napokon osztályokat moziba küldték, hogy egy-egy szovjet filmre megfelelő látogatottságot tudjanak felmutatni. Viszont nem volt annyira

humoros, hogy néhány játszótársamat eltiltották a templomba járástól, mert a szülei pedagógusok, vagy tanácsi dolgozók voltak. Nyilván a szülők féltették egzisztenciájukat. Megbomlott egy harmónia, amit gyermekfejjel nehezen fogtunk fel.

A lelkesedés november 4-ig tartott. Ezután harcok kezdődtek Pécsen is. Nekünk, kollégistáknak a kijárást megtiltották. Elkezdődtek a harcok az utcákon, de méretekben sokkal szolidabb, mint Budapesten volt. A testvéremmel motorkerékpárral mentünk haza szüleinkhez. Az úton sok helyen igazoltattak nemzetőrök. Hosszú iskolaszünet következett ezután. Falunkon gyakran keresztülmentek szovjet páncélos konvojok, de lövés egyszer sem dördült el. Nemzetőrök teherautóval jöttek élelmet gyűjteni Budapest éhező lakosságának. Ott, ahol még emberek véreztek el szabadságunkért. Emlékszem Édesapám még a zene hallgatását is megtiltotta a gyász óráiban, csak a híreket hallgathattuk. Mikor visszatértünk az iskolába még hallottuk az ágyúdörgést a hegyekben. Néha sztrájkoltak a vasutasok, bányászok, de lassan ezek is elmaradtak. Még a villanyoszlopokra mi is lopva odafirkantottuk a MUK-ot (mármint márciusban újra kezdjük), de valójában meg sem mertünk mukkanni. Éreztük, hogy hosszú sötét alagút fog következni a forradalom leverését követően, s a terror a halvány reményt is kilátástalanná tette. Hisz mindenki reakciós ellenforradalomról beszélt, ellenkező esetben retorzióval kellett számolnia. Így oktatták később a történelemórán is. Önéletrajzunkban elvárták '56-hoz való hozzáállásunkat, s a negatív viszonyulás további sorsunk meghatározója lehetett. Néhányan az osztálytársak közül tiltakozásul kopaszra nyíratkoztak, én csak rövidre vágattam a hajam. Volt egy osztálytársunk, akit az eseményekben való fegyveres részvétel miatt több éves börtönre ítélték, de másfél évvel később kiengedték. Voltak társaink, akik Jugoszláviába disszidáltak, de nemsokára visszatértek. Ők (mint később hallottam) segédmunkából tengették további életüket, és hosszú évek rendőri meghurcoltatása várt rájuk. Néhány tanárunk burkoltan szimpatizált a forradalommal. Ezt nyíltan nem tehette, féltve állását. Egy magyartanárunk ilyen volt. Szigorú volt, de kedveltük. Mivel a magyar himnusz éneklése ekkoriban tiltva volt (kivétel talán a templomokat), ezért a finn himnuszt elénekeltette minden nyelvtanóra elején. Minden szerda

reggel felcsendült osztályunkban: Oi maamme, Suomi, synnyinmaa! Soi sana kultainen! (Földünk, földünk, ó hazánk, Messze hangzik a drága név!)

Akkor még nem reméltük, hogy életünkben változás áll az események megítélésébe, hogy az élményekről szabadon írhatunk. Számunkra, akik a forradalom szemtanúi lehettünk, mindannyiunk eltemetett álmainak megvalósulását láttuk a történetekben. Az eseményekben való részvétel kitörölhetetlen, kellemes emlék maradt mindmáig. Különösen megédesíti az emlékeket, hogy akkor még fiatalok voltunk tele tettvágygal, optimizmussal. Az utánunk következőknek ez már csak történelem, szerencsére.

2006.09.30.

Németország újraegyesítésének ünnepe egy magyar szemtanú szemével

Németország újraegyesítése 1990-ben
Naplórészlet. Berlin 1990. október 2.

Csak néhány napja dolgozom itt Berlin nyugati részén, ahol még eddig nem jártam. Szerencsésnek érzem magam, hogy itt lehetek, mert nem mindennapi eseményeknek vagyok részese, a két Németország újraegyesítésének ünnepére készülnek. Munka után elhatároztam, hogy elmegyek az események helyszínére a Branderburgi Kapuhoz. Annak ellenére teszem ezt, hogy munkatársaim, vendéglátóim óva intettek, hogy halasszam békésebb időkre az ezt a szándékomat, mert esetleg bőrfejúek támadhatnak meg, a nagy tömegben megsérülhetnek, vagy egyéb atrocitások érhetnek. Este 7 óra volt, amikor a Győzelmi Emlékművet (Sieger Turm-ot) elértem, már meglehetősen sötét volt, viszont az Emlékmű és a Branderburgi Kapu közötti kb. két km-es sugárút szinte nappali világosságban tündöklött. A tömeg egyre sűrűbb sorokban hömpölygött. Útközben alkalmi étel-, italárusok, ideiglenes WC-k tarkították az útszélét, beljebb a sötétben nagy kiterjedésű erdő. Ahogy az évtizedeken át zárt övezetnek számító Branderburgi Kapuhoz közeledtem, egyre nőtt az emberáradat.

Összeverődött fiatal csoportok mámoros énekét, kurjongatását egyre gyakrabban és erőteljesebben törte meg a petárdák puskaropogásszerű döreje. Néha-néha tüzijátékrakéták pukkantak nagy durranással, és füstcsíkot eresztve hullottak alá az Akropolisz-szerű építmény közelében. A Kapu szobrai, a közelben levő épületek reflektorfényben úsztak. A Győzelem istennője sodró lendületű, négylovas hintóján öt emelet magasból figyelte a dór oszlopok között hullámozó tömeget. Egyedül a szovjet emlékműcsoport maradt sötétben. A komorságot még az is fokozta, hogy egy nagy csoport mindenre elszánt géppisztolyos rohamrendőr vigyázta e helyet. Ez valahogy nem illett ebbe a szilveszteri hangulatba, ahol pezsgőtől

mámoros csoportok kórusban üvöltötték „Soha többet kommunizmust! Soha többet háborút!”

Lassan átsodródtam a város keleti felébe. Itt már sokszor jártam, de ekkora tömeget itt még nem láttam. Emlékeim szerint annakidején csak néhány határőr vigyázta e gyér forgalmú határátkelőt. Most egymást taposták az emberek. Emléktárgy árusok között préselődtem. Ügyelnem kellett arra, hogy be ne sodródjak az emléktárgyak, a foszforeszkáló világítótestek, a szovjet és NDK-s tiszti tányérsapkák, és a vörös csillagok nagy választéka közé. Egy pufajkás- vagy tányérsapkáért 15-20 márkát is elkértek. Furcsa, hogy ilyen kacatokra valaki ennyi pénzt áldoz. Talán Amerikából, Japánból érkezett turistáknak ez megéri. Egy áramlat visszavitt a Brandenburgi Kapu közelébe. Nagy TV emelvények, állványos TV stúdiók közé kerültem. Nagy, lavór alakú parabolaantennákon BBC olvasható. Szinte minden nagyobb TV- s társaság képviselteti magát. Érthető, hisz éjjel után már csak egy Németország létezik majd. Hirtelen egy japán csoport vonta magára a figyelmet. Német, japán, ENSZ zászlókat lengettek, közülük sokan filmeztek, videóztak. Sodródtam én is Kelet-Berlin irányába. Az Unter den Linden hársfái alatt találtam magam német zászlókat lengető, és üvöltve éneklő fiatalok között. Néhányan leszakadtak tömegből, kiabálástól kiszáradt torkukra kerestek gyógyírt az út szélén hemzsegó italárusoknál. Az egyesülés ellen demonstrálók, majd abortusz ellen tiltakozók és röpcédulát osztogatók csoportja mellett sodródtunk. Megszépült az a hársfaliget, amióta itt jártam '82 óta. Nemcsak felújított épületek keltettek kellemes meglepetést, hanem a bevásárlóközpontok, nyugati stílusú szupermarketek, vagy a fényreklámok arról tanúskodtak, hogy a változások már régebben elkezdődtek. A fényárban úszó sugárúton a magas házakból integettek az emberek, gyertyák égtek az ablakokban. Egyedül a szovjet nagykövetség több száz méteres épülete maradt sötétben erős, rendőri felügyelettel, az ablakok lefüggönyözve, a rolók lehúzva, mintha gyászolnának. Kezdek fáradni, egy visszafelé tartó sodrásba küzdöttem magam. Egyszer csak egy udvarba csöppentem. Mintha egy '30-as évekbeli berlini piacra jutottam volna. Nemcsak a standokat, épületeket rekonstruálták a régi fényképeknek megfelelően, hanem a fúvózenekar, a kiszolgáló személyzet jelmeze, meg a zene is idézte a régi idők hangulatát. A

Brandenburgi Kapunál a hangulat már tetőpontjára hágott. Üres sörösdobozokon gázoltunk, pezsgős üvegek, üvegszilánkok mindenütt. A nagy hangzavart elnyomta a hangszórókból áradó Beethoven Sors szimfóniája, mintegy ünnepélyes tónust adva ebben a nagy felfordulásban. Majd ezt az ünnepélyes tónust megtörte a petárdák, tűzijáték rakéták fülsüketítő durrogása. A Győzelmi Emlékmű felé angol, francia és szovjet katonacsoportok tűntek fel. Rendezett csoportokban haladtak a hang- és fényeffektusokban bővelkedő ünnepi helyszín felé, mintha egy ostromlott erődtől akarnának vállvetve bevenni. Még éjfél előtt hazaértem. Holtfáradtan estem az ágyba. A televízióban láttam még, hogy az ünnepség javában tart. Éppen Kohl kancellár tartott beszédet. A beszéde vége felé már félálomban hallottam „Soha többé háborút német földről! Soha többé kommunizmust! Soha többé szocializmust!” Talán még a „soha” folytatódott, de ezt már nem hallottam, mert elnyomott az álom.

1990. október 3-a

Szép, verőfényes őszi reggelre ébredtünk. Most is ott a helyem, ahol történik valami, hisz ünnepnap van a város mindkét felében, vagyis az egyesített Berlinben. Kiléptem az utcára; semmi jele nem volt az ünnepnek, legfeljebb az, hogy az üzletek zárva voltak, meg talán az is, hogy a forgalomban a kétütemű járművek száma alaposan megszaporodott. „Átjöttek az odaátról bebüdösíteni a levegőnket!” Ilyen és ehhez hasonló megjegyzéseket hallottam mindenhol. Ahogy a határátkelőhöz közeledtem, nőtt Berlin szegényebb feléből érkezők száma. Jöttek családotól, csapatostól és szinte kivétel nélkül mindenki vidám volt, mosolygott, „Hát ezt is megérhettük. Átjöhetünk korlátozás, engedély nélkül!” - volt az örömtől sugárzó arcukra írva. Ismét a hársfák alatt találtam magam. Mindenütt zászlók, transzparenszek, plakátok színes áradata. Zene szólt az oszlopra erősített hangszórókból. Itt-ott amatőr - vagy profi zenekarok is szórakoztatták az emberáradatot, kiülve az utcára, vagy ideiglenesen összetákolt pódiumon. Szinte minden nagyobb téren volt valamilyen színpad, ahol zenei, tánc, vagy prózai előadást hallhattunk. Fiatal párok táncoltak az utcán. Önfeledt népünnepély lépten, nyomon. A színes kavalkádhoz az alkalmi árusok hada is hozzátartozott. A forgalmasabb utcákon,

tereken leterített lepedőkön árulták portékájukat néhány márkáért. Általában a letűnt rendszer szimbólumait, mint pl. jelvényeket, katonai, rendőrsapkákat, rendfokozatokat próbáltak pénzzé tenni, de láttam berlini faldarabokat is árulni. A találékonyabb árusok írott papíron hirdették, hogy tettekkel szegültek szembe a letűnt diktatúrával (pl. fiatalokat segítettek át a határon). Náluk pár márkával drágábban lehetett ezekhez az emléktárgyakhoz hozzájutni. Talán azért, mert a berlini fal leomlásáért, mint ahogy a szöveg is hirdette, már régebben munkálkodtak. A helybeliek ruházata is különbözött azokétól, akik máshonnan jöttek. Látszott, hogy törekedtek arra, hogy ünnepnek megfelelően nézzenek ki, míg a város nyugati részéből érkezők nem sokat törődtek öltözködéssel, mintha csak kirándulni, vagy állatkertbe indultak volna.

A Historisches Museum-ban a menekülést segítő tárgyakról, járművekről volt külön kiállítás. Skót dudások tartottak bemutatót a Humboldt Egyetem előtt. A Spree folyón egy kikötött hajón lemezlovas tartott bemutatót, amit a partról lelkes tömeg kísért figyelemmel. Az Alexander Platz-on is búcsúhangulat fogadott. Itt is a magasban zászlók, nagy plakátok éltetik az egyesülést. A téren étel, ital, emléktárgyárusok sokasága. A világra közelében egy Dél-Amerikából származó együttes játszott valami fülbemászó zenét. Egy kicsit távolabb egy teherautóról harangjáték zenéje szólt. Odébb valamivel egy nagy konténerből fillérekekért gulyáslevest osztogattak. Itt találkoztam magyar árusokkal is, de ugyanúgy megtalálhatók voltak a város keleti felében a cseh, szlovák, vagy olasz alkalmi árusok is. Hazafelé menet a Reichstag irányába vettem utamat. Ez már a város józanabb része, részegeket itt csak elvétve látni. Az épület előtti hatalmas parkban piknikezők élvezték a verőfényes őszi nap utolsó sugarait. Az épület felújítása elkezdődött. Az alsó rész felújítása befejezettnek tűnik. Hatalmas üvegfelületek, nagy kör-előcsarnok impozáns külsőt kölcsönöz a sokat megért reneszánsz palotának. A kormos, üszkös felsőrész, a tetőrész még a háború emlékeit viseli. Itt még van mit csinálni. Kezdett sötétedni, mire átléptem lakásom küszöbét. Vendéglátóim nem tűntek boldognak, amikor megtudták, hogy „odaát” voltam. Ilyen ünneplésben egy valamit magára adó nyugatberlini honpolgár nem vesz részt. Mint mondták, az ország nyugati részén élő állampolgároknak mélyen a zsebükbe kell majd nyúlni, hogy az új

tartományok gazdaságilag felzárkózhassanak az ő szintjükre vagy ennek közelébe. Ez sajnos általános vélemény, itt a város (vagy talán az egész ország) gazdagabb felében. Divattá vált a szegény rokont szégyenlő, ócsárló megnyilvánulás. Késő volt már, mikor nyugovóra tértünk. Elalvás előtt végigperegtek előttem a nap eseményei, s egy kellemetlen érzés erősödött bennem: még sok időnek kell eltelni, hogy a Győzelem Istennő évszázadok óta vágtaázó vasparipái a Branderburgi Kapu legtetején végre célba érjenek mindenki meglelégedésére.

2002.02.01.

Gondolatok az elmúlásról

egy temetés után

Egy klubtársunk, dr. Désaknai Mária temetése, s az erre való emlékezés indította el bennem ezt a rövid és szomorú eszmefuttatást.

Félünk a haláltól, vagy a halottól. Civilizált korunkban majdnem mindenki kórházban, vagy gondozó intézetben adja ki lelkét, ismeretlen betegtársak, jóságos, de mégiscsak munkájukat végző orvosok, ápolók között, magányosan. Nincs lehetőség a végső búcsúra, az utolsó pillantásra, mosolyra, simogatásra. A haldokló még le sem hunyja a szemét, már húzzák köré a fehér paravánt, majd pár órával utána lekerül a purgatóriumba.

Nekünk, akik egyelőre még élünk, megszűnik minden személyes kapcsolat a távozóval. Nem vagyunk tanúi a haláluknak, nem éljük meg vele a remény, a vívódás, az apátia pillanatait. Igaz mentesülünk jókora kényelmetlenségektől: nem kellett ápolnunk, esetleg tisztába tennünk, etetnünk, öltöztetnünk, letörölnünk a halálveríték cseppjeit. De cserében elveszítjük a szeretetátadás utolsó esélyeit. Amit a haldokló csak tőlünk kaphat meg, s nem az orvostól, nővértől. Megteremtjük viszont az öröklét illúzióját saját magunknak. Mintha a halál csak vele eshetne meg, mintha véletlen baleset, szerencsétlenség volna ez a dolog. Társaságban beszélni róla csak sóhajtozva, szörnyűködve szabad. Készülni rá bármilyen idős korban, bármily súlyos kór szorításában illetlenség. Az orvos is biztatást hazudik. Nem fogjuk fel, hogy aki végső útra készül, annak el kell rendezni magában a világban függő ügyeit. Végig kell gondolni életét: megtett-e mindent, amit számára az élet kiszabott? S ha nem, változtathat, korrigálhat-e még?

Egy faluban nőttem fel. Az öregek mesélték, hogy az első világháború előtt a parasztok halálképe szervesen illeszkedett az élethez, ahogy a magyar paraszt kapcsolódott a munkájához, léte értelméhez, a földhöz. A parasztember - talán természetközelségből vagy vallásos világfelfogásból - a halált az élet szükségszerű végének tekintette, és készült rá. Rokonai, szomszédai halálakor megélte kicsit a magáét is. Az öregek, magatehetetlen betegek és

talán a csecsemők halálát is magától érthetődőnek tartotta, s csak a javakorabeliek elmúlása rendítette meg. Évtizedek során kialakultak a búcsúztatás módozatai, az elhunyt emlékét, s talán a saját jövődő halálát tisztelve meg vele. A felravatalozás, a virrasztás, a halotti tor különböző változatainak komoly jelentősége volt, amit ha elhagytak, a holt nem nyughatott a sirjában sem. Végtisztességet adni nem szólam volt, hanem őszinte szándék, tradíció, mint a templomba járás, úrvacsora vétel. De nem szegték meg a vallási szabályokat sem, és kegyes renddé álltak össze az emberek lelkében, s a falu mindennapjaiban. Aki tisztességesen élt, elvégezte munkáját, ellátta családját, azt szinte az egész falu elkísérte utolsó útjára. Az úton végig szólt a harang. A gyászolók joggal dicsérték a pap gyászbeszédét, talán még a harangozót is: „Milyen szépen szólt a harang!”

Szól-e a harang miértünk is majd, midőn időnk lejár? Nem tudjuk, nem is érdekel, de nem is foglalkozunk vele. Pedig mind többünkre les a vén kaszás idő előtt is, ha olvassuk a statisztikákat, vagy az újságok gyászrovatait. A rendszertelen életmód, a sokasodó családi gondok, a bedöntött sörök, pálinkák, a körömig elszívott cigaretták, a túlhajszoltság mind-mind önmagában is elég ahhoz, hogy ne 80, de még ne is 70 évesen roskadjunk össze. Megállni, eltöprengeni fölötte, beszélni róla, netán változtatni is, ugyan kinek van rá ideje? Akár hiszünk a túlvilágban, akár nem, bármit tartunk is arról, hogy mi lesz utána, de úgy gondoljuk valamiképpen élünk tovább. Legalább addig, amíg hozzátartozóink, barátaink emlékezetében élünk. S ha érdemesnek bizonyulunk még egy-két nemzedéken át talán. Már ezért a túlélésért is érdemes volna megállni, gondolkodni, lépést váltani, most, amíg nem késő. Gyermekeink, unokáink becsületéért. Hogy ne hagyjanak el, sem ténylegesen, sem emlékeikben. Nehogy úgy járjunk, mint egy öregember, aki magányában önként hívta segítségül a halált. Majd később ajtajáról alig tudták leverni a rozsdás lakatot.

Az, amit régen sorsnak neveztek, de ma már sok függ tőlünk, magunktól. A tétlen sorsfelfogás idegen a mai dinamikus élet számára, és ez kihat arra is, hogy miként közelítünk az öregedéshez, az elmúláshoz.

2003.01.21.

Csepel település fejlődése, és a németajkú kisebbségének alakulása a középkortól

Gyakran fordul meg az ember fejében a környezetének, tartózkodása helyének esetleg múltjának megismerése. Senki nem mondhatja el, hogy egyes ember sorsa független a köz sorsától. Ezért hangsúlyos egy helyen élő közösség élete, formálódása akár több száz év vonulatában. Gyermekkorom óta van egy kisebbségi népcsoport, akikkel szimpatizálok. Ők a svábok. Fatornyos hazám szomszéd faluiban élő lakók Mária Terézia korában idetelepített hangyaszorgalmú németek, akik ügyességük, találékonyságuk révén még a nehéz időkben is tudtak érvényesülni. Sok barátom is volt köztük. Ez a szimpátia késztet arra, hogy ennek az egyre gyarapodó településnek fejlődését nyomon kövessem Mária Teréziától napjainkig, és a németnek valló közösség sorsára vonatkozó színes szálát beleszőjem a múlt megidézésének néha vérrel áztatott, megperzselt szövetébe. Csepel nevének hallatán többség nem a Duna egyik legnagyobb szigetére gondol, hanem - több mint 10 évvel a rendszerváltozás után is - a budapesti és a magyar munkásság fellegvárára, a "Vörös-Csepel"-re. A hatalmas gyárat és üzemeket juttatja eszünkbe, bár mindez már a múlté. Régi dokumentumok őrzik, hogy a török dúlása után elnéptelenedett szigeten már 1720-ban 19 jobbágycsaládból 8 német volt, szerb (illyr) volt a másik része. Fejedelmek, királyok és azok hitvesei birtokolták ezt a Duna áztatta területet. Nagyrészt erdő borította, benépesítve vadakkal. A krónikások főúri vadászatokról, gazdag vadászkastélyban tartott lakomákról regélnek. Az idősebbek elbeszéléséből tudhatjuk, hogy még az 1900-as évek elején is a Királyerdőben buja fenyeserdő volt, otthont adva vadászható vadaknak, még farkasokról is beszélnek. A török háború befejezése után hosszú idő telt el a kihalt falvak benépesítésére, újjáépítésére. A Habsburg önkényuralom gátja volt minden, életfeltételeket jobbító törekvésnek. Mária Terézia 1750-től vette birtokába e gyér népességű területet. Elkezdte benépesíteni birtokát. Beköltözők

zöme német földről jött. Bajorországból, Fekete Erdő környékéről vándoroltak ide jobb megélhetés reményében. Kivételek is akadtak. Egy Petz nevű férfi a feljegyzések szerint Köln vidékéről érkezett. Végeredményben ezek leszármazottai ma itt élő svábok nagy része.

1770-es években ezen a vidéken sorozatos paraszt megmozdulások voltak, s ez módot nyújtott az uralkodónak, Mária Teréziának, hogy rendeletben szabályozza a jobbágyok földesúri terheit. Ez volt az ún. úrbérrendezés. A környéken főleg szerződéses jobbágyok éltek, ezért nem javult lényegesen a helyzetük a rendezés után sem a Szabadkikötő környékén Csepel községben élő a 39 parasztcsaládnak. Mindezek ellenére a falu tovább gyarapodott. A városhoz való közelsége sok nincstelent csábított Csepelre, akik itt viszonylag olcsó lakást és élelmezést találtak maguknak. Munkát részben a városokban (Budán, Pesten), részben a budafoki, és csepeli szőlőkben vállaltak.

A 18. század végéig elsősorban Budához fűződtek Csepel kapcsolatai, ettől kezdve egyre nagyobb szerepet kezd játszani a falu gazdasági életében Pesttel, az egyre erősödő ipari-kereskedő várossal való kapcsolat. Csepel ettől kezdve fokozatosan válik a főváros peremvárosává. Ezzel kapcsolatos zsellérség szaporodása. Zsellérek nagy részének nem volt szántóföldje, vagy nagyon kevés. A zsellérek nagy száma azzal magyarázható, hogy a közeli városokban (főleg Pesten) tudtak munkát találni. A 19. század első felében a csepeli lakosság életét nemzetiségi ellentétek mėtelyezték. Kezdetıl fogva a lakosság többségét délszláv illyrek alkották, a németek kisebbségben voltak. A számarány a két nemzetség között ekkor megváltozott. A beköltözı zsellérek ugyanis többségében németek voltak. Az ellentétek egyházi vonatkozásban jelentkeztek. A csepeli templomban alapításától kezdve felváltva tartottak német és szláv nyelvő szentbeszédet. Minthogy a két nemzetség aránya a németek javára billent, 1817-ben a székesfehérvári püspök úgy rendelkezett, hogy ezentúl csak minden harmadik héten legyen szláv nyelvő mise a templomban. A püspök döntése hallatán az illyr parasztok megtagadták a papi földek mővelését, amire kötelezték a földmőveseket. Erre a német parasztok sem voltak hajlandók tovább dolgozni ezeken a földeken. Végül is a püspök egy apátot küldött ki, az ügy elsimítására, s a püspök kénytelen volt a csepeli illyrek kívánságát is figyelembe venni. Így 1828-ban csepeli délszlávok

szlávul tudó tanító alkalmazását követelték a püspöktől. A püspök elrendelte, hogy a német tanító mellé szlávul tudó segédtanítót fogadjon.

Az illyr-német ellentétek a század közepére lecsitultak. Ezekben az időkben a betelepült zsellérek zöme német, viszont a földdel rendelkező jobbágyok többségben illyr-ek voltak, a helyébe a jobbágy-zsellér ellentét lépett. Egy Niederkirchener közelebbinek érezte egy földdel rendelkező illyr társát, mint egy szintén német nincstelent. A XIX. század első felének egyik jelentős eseménye, a falu mai helyre települése volt (a Szabadkikötő területéről). 1838-ban árvíz pusztított Csepelen, mint ahogy Pest nagy részén is. Március 10-én jégtorlasz akadályozta a sziget mellett a víz elfolyását. A falu 114 házából csak 8 maradt meg. A lakosság a legmagasabban fekvő területre menekült. A nagymérvű kár a község vezetőit arra biztatta, hogy a falut ármentes helyen (a soroksári Dunaág környékén) építsék fel. Az uradalom előjárói hozzájárultak ehhez, sőt mérnökeikkel elkészítették a falu új betelepítési terveit.

1839. októberére a falu nagy része felépült. A parasztok házhelyet kaptak, de házaikat maguknak kellett felépíteni. A falu a mai Ady Endre, Kiss János altbábornagy, Karácsony Sándor utcák által határolt terület volt. Az akkori Fő tér a mai Szent Imre tér, a plébániának, községháznak adott otthont. A zsellérek házai a mai Kossuth Lajos, Rákóczi Ferenc utcákon épültek.

Még néhány év, s elérkezünk 1848-hoz, amikor jogilag megszüntették a feudális rendszert, eltörölték a jobbágyságot, annak összes terheivel (pl.: robottal) együtt, s megnyílt a kapitalista fejlődés lehetősége. Az 1849-es szabadságharc leverése után visszaállt a földesúri uralom, a nagybirtokrendszer egészen 1945-ig. 1864-ben 50 telkesgazda tulajdonában volt a falu földjének nagy része. Niederkirchener Boldizsár 68 hold földjével volt a leggazdagabb paraszt a faluban, de a Petz családnak is nagy birtoka volt ebben az időben. A falu fejlődésének nagy lendületet adott a soroksági Dunaágban 1872-ben felépített gát és zsilip, ezzel megszűnt a falu szigeti jellege. Nem kellett révvel átkelni Pestre. Ez a változás az állattenyésztés fellendülését eredményezte. Eddig is szállítottak kenyeret Csepelről Pestre, most ez a tejszállítással is bővült. Ez az újabb munkalehetőség Csepel lakóinak számát

tovább növelte. Érdekes a nemzetiségek arányának változása. 1880-ban 1526 lakosból 1140 német és csak 96 magyar (a szerb, szlovák mellett). 10 évvel később 2246 lakosból 1559 németre már 565 magyar lakos jutott. Az illyr lakosság elmagyarosodott. A lakók zöme Pestre bejárt dolgozni.

Gomba módra szaporodnak a bankok, takarékpénztárak. Vasútépítési láz bontakozik ki a monarchiában. Felgyorsul Magyarország iparosodása. Az 1850-es években a terménykereskedő Weiss család Pestre költözik. Weiss Berthold fiai az ország és Csepel ipari fejlődésében az 1800-as évek végétől kardinális szerepet játszanak. 1882-ben Manfréd, fiával a mostani Közvágóhíd környékén konzervgyárat alapított. Később a konzervhez szükséges bádogdobozokat is gyártották már a honvédség részére. Majd kiterjesztették tevékenységüket tölténygyártásra is, 1890-től. Hadiüzem révén arra kényszerültek, hogy kevésbé lakott vidékre terjesszék ki a gyártást. Így esett a választás a már egyesült Budapesttől nem messze fekvő, de mintegy 2200-as lélekszámú Csepel falura.

1892-ben Weiss Manfréd és testvére Berthold az ún. János legelőn 5 hold telket vásárolt meg, s a telken egy favázas épületet emeltetett. Itt kezdetben kilőtt töltényhüvelyek felújítását végezte mintegy 150 munkás. A gyáralapítás egy gyökeresen más életformát hozott ide. Eleddig főleg németajkú (a lakók 3/4-e) lakosság földből élő falusi idillben élt. Ezt követően a nagy gyár tömegekben vonzotta a nincsteleneket. A gyár, majd később gyárak egyre nagyobb termőterületeket hódítottak el, megjelent a munkásság, de kialakult a tisztviselő osztály is. 1896-ban Manfréd már egyedüli vezeti és kibővíti csepeli gyárat. Vásárolt 55 hold területet, s ezen megalapította a fémművet, hogy vas-, acél- és fém anyagokat saját üzemében állítsa elő. Majd olvasztó, és rafináló üzemet, csőhengerművet rendezett be. A csepeli gyár kiépítése teljesen megfelelt az Osztrák-Magyar Monarchia hadügyi érdekeinek. A gyár fejlődése csak állandó hadipari megrendelések útján volt lehetséges. Az osztrák hadigyárosok érdekeit monarchián belül sértette, hogy a Weiss Manfréd gyár kvótán felül is kapott hadipari megrendeléseket. Ezt úgy oldották meg, hogy az addig lényegében egyedüli magyarországi szállító diósgyőri gyár rovására biztosítottak rendeléseket a csepeli gyár osztrák származású

tulajdonosa részére. A gyár létesítéséig egy tanerős, 4 osztályos fiúiskola és két tanerős állami leányiskola működött, német nyelven. Ezekben az években a német tanítási nyelvet fokozatosan a magyar vette át. A katonai fontosságú találmányok egész sora indul el Csepelről. Az első világháború kitörése 1914 nyarán már modern nagy teljesítményű üzemet talált Csepelen. Az iparosodó falu gyorsan fejlődött, lakossága megnégyszereződött. A község növekedésével a közlekedés nem tartott lépést. Pesterzsébettől lóvontatású omnibusszal lehetett Csepelre jönni. A HÉV 1912 májusában robogott végig először Csepel utcáin. A falutól délre alakították ki a Magyar Posztógyárat, az Ó falu helyén kikötők és kőolajtároló telepek jöttek létre, a Gubacsi-híd mellett a Neményi Papírgyár. Csepel lakossága rohamosan nőtt, 1920 és 1930 között 14 ezerről 23 ezerre. A népességnövekedés főként nagymérvű beköltözőkből adódott.

Ebben a korban is szívesen kerestek otthont a faluban a Duna-menti németajkúak, de a letelepülők nagy része magyar volt. 1912-ben alakult a Csepeli Polgári Kör. Német származású „bennszülött” gazdagok, földművesek, iparosok alapították. A németek aránya tíz év alatt a lakosság 1/4-ről 1/10-re csökkent. A község a századfordulótól elvesztette német nemzetiségű dominanciáját. „A háromnyelvű lakosság közül a csekély számú magyar vagy idegenből nősült, vagy rác lányt vett feleségül, németekkel ritkán házasodott össze, bár a lakosság békességben élt együtt.” (Perényi József). A WM a monarchia egyik legnagyobb hadiszállítójává vált. Egyre terjeszkedő gyárban már 216 épület állt. Ez a nagymértékű ipari átalakulás a községben élő földművelők számának visszaeséséhez vezetett. Nagyobb kiterjedésű művelési földterület Csillagtelep és Királyerdő között maradt. Az állatállomány lecsökkent, a lovakat elsősorban bérfuvarra használták. A leghíresebb fuvarosok német nemzetiségűek voltak (Wersitz, Frankovics, Fürst). a 10-15 gyerekes csepeli német családok kereskedők, zöldségtermelők voltak (pl.: Niederkirchner, Petz, Terleth, Kretzer családok). A húszas évek végén kezdett kialakulni a falu arculata. 1928-ban adták át a Szent Imre téren a Kultúrházat, vele szemben a háború emlékmű a „Hősök Szobra”, s ezzel egy időben a teret rendezték. Itt volt a piac barakkokkal. Bővült a kisipar, a vendéglátás (különösen a kocsmák

száma nőtt) a főváros árnyékában. Mindegyik nemzetiségnek a faluban megvolt a szórakozóhelye, kocsmája, külön-külön. A több mint 300 kocsmából volt néhány jó névre szert tett sváb kocsmá is, mint például az Ehrenberger, Langmayer, vagy a Korn családé, ahol még táncolni is lehetett. Híresek voltak a (szüreti koszorús) szüreti mulatságok, vagy az ún. Hadastyán egyesület karácsonyi ünnepsége, ahol egy karácsonyfát is kisorsoltak. (A fent említett egyesület tartotta a kapcsolatot a kereskedőkkel, iparosokkal.)

A közlekedés felgyorsult a főváros között. A Gubacsi-hidat 1924-ben, a Kvassay-hidat 1928-ban adták át, betört a motorizáció, buszjáratok indultak el. Egyre több házban váltotta fel a petróleumlámpát a villany. A '30-as évek közepére kiépült a község vízhálózata. A köves út mellett kialakultak a járdák, s a járda mellett a polgárok fákat ültettek. A '30-as évek eleji súlyos gazdasági válságból való kilábolás utáni község fejlődésének új lendületet adott a Királyerdő parcellázása. Megindult a soroksári Dunapart sport, és üdülő céljaira rendezése. Weiss Manfréd és családja szociális létesítmények egész sorát hozta létre a kórházat, amit folyamatosan bővítettek, Csillagtelepen gyári lakó kolóniát építettek, csecsemőotthont, napközit alapítottak. A gyáralapító, majd halála (1922-ben) után fiai Alfonz, Jenő megalapítói voltak a Magyar Repülőgép Rt.-nek. Eleinte postarepülőgépeket, majd harci gépeket gyártottak. Importkiváltás céljából szélesítették a járműgyártást. Saját tervezésű autómotort, traktort, vontatót, személy-, teherautót, motorkerékpárt gyártottak. A járműgyártás kapcsán a Fémműben a '30-as évek elején beindult az alumíniumkohászat. Ekkortájt épült a petróleumkikötő, majd később a Shell kőolajfinomító, közép Európa legmodernebb kikötője, a Szabadkikötő, a későbbi Vámmentes kikötő is. A 2. világháború alatti iparfejlesztés következtében a lakosság tovább növekedett, de a községfejlesztés nem tudott ezzel a növekedéssel lépést tartani. 1940-ben a nagyközség lakossága 41000 fő. A háborús években özönlött a dolgozni vágyók áradata vidékről, elcsatolt területekről ide, s ez tovább nehezítette a helyzetet. A lakáshelyzet tovább romlott. A munkát vállalók jó részét gyári barakkokban, tömegszállásokon helyezték el a háborús viszonyokkal is sújtott, túlszűfolt településen. A fővárossal kapcsolatot tartó elavult, túlszűfolt HÉV vonalon, s buszjáraton kívül leginkább gyalog és

kerékpárral közelítették meg a gyárat. A német megszállásig a csepeli szervezett mozgalom központja a Munkásotthon volt. A szélsőséges nemzeti szocialista csoportosulások soha nem nyerték el a lakosság támogatását. A csepeli német származásúak nagy része hű maradt a magyar hazához, a nevüket ezért sokan magyarrá változtatták. 1944. április és október között súlyos bombatámadások következtében a község, a környező ipartelek romhalmazzá változtak. A Vasgyár is üzemképtelenné vált, az ép gépek zömét nyugatra szállították.

1945. január 9-én bevonultak a szovjet csapatok. A németek felrobbantották a Kvassay- és Gubacsi hidat. A háború után a romeltakarítás, a lebombázott csepeli hidak, és Vasmű helyreállítása volt a legsürgetőbb teendő. A győztesek 300 millió dollár jóvátételre kötelezték az országot. Ez főleg ipari termékekben realizálódott, és ennek zömét Csepelen gyártották. Az újjáépítés után a forint bevezetésével, stabilizáció sikeresnek bizonyult. A Csepel Vas- és Fémművek termelése '38-hoz képest 1948-ra megduplázódott, és elindult a szocialista iparfejlődés útján. A szocialista átszervezéssel kialakítottak egy egységes termelési profilt. 1950-ben Csepel a főváros 21. kerületeként Budapest része lett, és egyúttal megkezdtek a városközpont „rekonstrukcióját”. A polgári épületegyüttes eltűnt, helyét beton lakótömbök és „modern” intézmények foglalták el. A hajdani Ó falu zegzugos utcáiból csak néhány utcányi maradt meg.

Az azóta többsávosra bővített, és a zsiliptől elválasztott Csepeli híd mellett 1951-ben megépült a csepeli gyorsvasút hídja is, és a 6,7 km-es gyorsvasút. Megindult a vasút forgalma, kiváltva a régi, a Gubacsi hídon haladó HÉV-vonalat.

A Duna melletti lapályon elterülő Háróst, melynek helyén az azonos nevű települést elpusztította az 1838-as nagy árvíz, 1954-ben csatolták a kerülethez. Az 1956-os jeges ár feldöntötte a Kvassay-zsilip zsilipházát és összerombolta a zsilipet, melyet valamivel nyugatabbra építettek újjá. 1956 után 1991-ig a vasművet Csepel Vas- és Fémműnek nevezték. 1955-1966 között a Csillagtelepen részben panelekből, részben betonszerkezetes, falazott módon épült fel a lakónegyed. Folytatódott a Belváros átalakítása is, szerencsére az utolsó ütemben (1981-88) készült épületek már korszerűbbek a korábbiaknál. Számos terv született

a Szigetcsúcs beépítésére (például mostanában épül EU támogatással a szennyvíztisztító), ennek ellenére ma is a kikötők és a hozzájuk tartozó raktárterek, valamint szántóföldek területe.

A rendszerváltozás után a híres csepeli üzemek a gazdasági nehézségek miatt fokozatosan eltűntek illetve átalakultak, tröszti szervezettségű üzemek lettek, munkások ezrei maradtak munka nélkül. Később az 1990-es változások nyomán az állami tulajdon fokozatosan magánkézbe került. Jelenleg a volt Csepel Művek területén mintegy 210 tulajdonos osztozik. Végül is elmondható, hogy a Vasmű, ahol egy évszázada alapítása óta munkásgenerációk nőttek fel, tették nagygyá Csepelt.

Az 1999. január elsejei adatok szerint a csepeli bejegyzett lakosok száma 84000 fő. A lakosság döntő többsége magyar anyanyelvű és származású. Igen jelentős volt az 1945 utáni névváltoztatások száma, így nehéz nyomon követni a volt német családok leszármazottait. Közvetlen a világháború utáni években sok családot telepítettek vidékre (pl. Langmayer családot), de betelepülők is voltak. A főváros 9. kerületéből néhány sváb család Csepelre költözött, mert az a kerület megtiltotta a háztáji tenyészállattartást (pl. disznót, marhát). Ezeket a családokat „milimárisoknak” (tej, tejterméket áruló asszonyok) hívták (ilyen családok voltak a Karteneckerek, Rizmayerek). Jelenleg 4 kisebbségi önkormányzat működik Csepelen: bolgár, cigány, német, örmény. A négy közösségből a német a legnagyobb, s a legösszetartóbb. Hagyományos rendezvényeik közül a sváb bál (február eleje), „Katalin napi összejövetel” a Munkásotthonban, a csepeli búcsú rendezvényei, a karácsony megünneplése a hagyományörzés jegyében telnek. A sváb bálók rangja évtizedek óta nő. Míg a 70-es 80-as években mintegy félszáznyi résztvevővel számolhattak, ma ez a szám már 700-800 fő. A német kisebbség táncegyüttessel nemcsak az itteni rendezvényeken találkozhatunk, hanem a környékbeli települések német nemzetiségi programjain is, sőt gyakran külföldre is hívják őket. Említhetném továbbá a most 10 éves Muschigen sváb zenekart, akik a fent említett rendezvényeken szórakoztatják a publikumot, vagy a Csepel helytörténeti múzeumban most kialakításra kerülő sváb szobát. Nem csak összetartók a helyi németek, hanem „mozgékonyak”, szervezettek is. Szervezettségük talán nem is kimondottan helyi jelegű, hanem

régiókat, sőt az egész országot átfogó. Összetartozásukra jellemző, hogy bérelt buszokkal fontosabb távoli rendezvényeken is részt vesznek (pl.: Bátaszéken, Pécsváradon, stb.).

Csepeli népi kultúra sokrétű, sok helyről jövő. A nagy gyár munkalehetőségére idecsábított, idesereglett néptömegek között mindig egy határozott színfolt volt a német nemzetiség, mely az évszázadok hányadtatásai ellenére egyben tudott maradni, meg tudta őrizni identitását, népszokásait. A nyelvi, faji keverék közösségből megkülönböztethetően egy egységes életformát, kultúrát és összetartást tudott évszázadokon keresztül megvalósítani, és megtartani.

2004.11.03.

József Attila hányatott élete, s a korai halálához vezető út

A száz éve született nagytehetségű költő nagyon szegény körülmények között nőtt fel. Apja 3 éves korában elhagyta családját, ő rövid időre nevelőszülőkhöz került. Már 7 éves korában dolgoznia kellett, mint disznópásztor. Hazakerülve nélkülözésben élt két nővérével. Kora gyerekkorától az iskola mellett alkalmi munkát kellett vállalnia a család mindennapi megélhetéséhez. Szegénységükre jellemző, hogy hideg téli napokon tehervonatokról szenet lopott, hogy egy kis melegség legyen szerény otthonukban. Anyja, betegsége miatt 1918-tól munkaképtelenné vált, s egy évvel később karácsonykor meg is halt.

Nagyon vonzódott édesanyjához. A bensőséges, finom hangulatú, anya-, és a gyermekkort idéző verseiben mindig nagy szeretettel beszél édesanyjáról. A kiválóan tanuló diák később Makóra, internátusba került, s ingyenes ellátásban részesült. Nyáron ellátásért tanított. Kinevezett gyámja ugyan volt, de, ún. lelki támasza akitől gondjaira tanácsot, biztatást remélhetett volna, senki sem volt. Pubertáskori zavarok miatt több ízben öngyilkosságot is megkísérelt. A lelki gyötrelmek, hányatott élete ellenére már 17 éves korában költeményeit a Nyugat publikálta, s csodagyereknek tartották. A végig jeles tanuló a VI. gimnáziumi osztály elvégzése után otthagyta az iskolát, mezei napszámosnak, majd házi tanítónak szegődött. A volt tanárai kérésére elvégezte a gimnázium utolsó két évét, s leérettségizett.

Megjelent versei népszerűvé tették, de a vallásos nevelésre, életre érzékeny adminisztráció istenkáromlásért perbe fogta. A Kúria később felmentette. Nyomorultságos gyermekkorát még nyomorúságosabb ifjú évek következtek, hetykesége, jókedve egyre tompult, mind komorabb lett. Az érettségi után rövid ideig könyvügynök, majd egy magánbankházban hivatalnok lett. Ez az időszak sem tartozott kellemes emlékeihez, mert kezdő újoncként az idősebb kollégák megalázó viselkedését kellett elszenvednie. Néha földig alázták, lelkileg megtaposták tehetségtelen ügyeskedők.

Különféle pszichikus zavarok miatt többször pszichiátriai kezelésben részesült.

A sok hányadtatás után végre egyenesbe kerülni látszott az ekkor már híres költő élete, amikor felvették a szegedi egyetem bölcsészkarának magyar-francia-filozófia szakára. Versei honoráriumra fedezte kiadásait. Bravúrosan kezeli a versformákat. A költészetben mindent megpróbál. Ír szabad verseket, alkalmazza a modern jambikus versformákat, ír szonetteket, költ klasszikus verseket. Egyik volt professzora (Dézsi Lajos) önálló munkára alkalmasnak találja, míg egy másik tanára (Horger Antal) kijelentette, hogy a jövő generáció nevelését ilyen emberre nem bízhatjuk (utalva a Tiszta szívvel című versére), s eltanácsolta az egyetemről. Ezután bécsi, párizsi egyetemi évek következtek. Alkalmi munkával, tanítványok segítségével tartotta el magát. Párizsban tagja lett a szociáldemokrata pártnak, itthon is szimpatizált a baloldali eszmékkel, sőt később (1930-ban) a kommunista párt tagja is lett, amit ekkor már nem jó szemmel nézett a hivatalos közeg.

Hazatérve egy ideig budapesti egyetemre járt, de nem vizsgázott le, tartva Horger tanár fenyegetésétől (hogy nem kap tanári állást). Egyetemi évek után a Külkereskedelmi Intézetnél, mint magyar-francia levelező volt alkalmazásban. Barátaival megalapították 1935-ben a Szép Szót, egy a baloldali fiataloknak szóló liberális, antifasiszta irodalom-kritikai folyóiratot. Párkapcsolatai sem voltak szerencsések. 1930-36 között Szántó Judittal élt együtt, kapcsolatukat ismétlődő szakítások jellemezték. Majd beleszeretett kezelő orvosába, Gyömrői Editbe, később Kozmutza Flórába, de a nem viszonzott érzelem és a félresikerült terápia rontott állapotán. 1937-ben váratlan csapás érte. Hirtelen pszichés tünetekkel szanatóriumba került, s fel kellett adni ígéretes állását.

Életét az árvaság, kivetettség jellemezte. Magányos volt, ugyanakkor rendkívüli szeretetigény, társra találás igénye élt benne. A lelencsors, a nyomor, anyja halála, hányatottság, anyját pótolni nem képes szerelmek, csalódások munkája sikerében, a pártban, a barátokban, önbizalma elvesztése, kishitűsége, költészetének nem méltó elismerése és az, hogy mindezt szellemi-érzelmi túlérzékenységgel kellett volna elviselnie, hozzájárult korai halálához. Érezhette, hogy elszakadt a valóságtól, hogy a teljes gyógyulást nem érheti el, hogy nincs kiút a kaotikus világból,

így az öngyilkosság volt a végső megoldás számára. 1937. december 3-án este 7 órakor balatonszárszói állomáson egy tehervonat elé vetette magát.

Öngyilkossága utáni hónapban annyi írás, nekrológ jelent meg róla, amennyit életében addig összesen nem írtak. A sok megemlékezés közül Artur Koestler megemlékezése figyelemre méltó: „József Attilát már 17 éves korában nagy költőnek tartották számon, és mi mind tudtuk, hogy zseni. Mégis engedték, hogy szemünk láttára szép lassan tönkrement.” A kollektív büntudat miatti vezeklés, még 100 évvel a költő születése után is tart. Országosan megemlékezéseket, verseiből szavalóversenyeket rendeznek. A költő legszebb sorai olvashatók utcai plakátokon, földalatti kocsikban. Rendhagyó kiállításokon korabeli fotók, kéziratok, versek ihlette festmények, illusztrációk, verseskötetei német, angol nyelven. Számtalan versét megzenésítve hallhatjuk TV-ben, rádióban. Nem véletlen az sem, hogy a születésnapján április 11-én van a Költészet Napja. A magam szerény költői eszközeivel én is szeretnék egy verssel adózni a hányatott sorsú költőóriásnak: lásd az Utolsó számadás című verset.

2005.04.23.

Ha a cápák emberek lennének

Bertold Brecht: Wenn die Haifische Menschen wären
című írása alapján

Ha a cápák emberek lennének, kedvébe járnának a kisebb halaknak, és ezt bizonyítandó, önszántukból hatalmas ketreceket építenének nekik. Jólétükről gondoskodván ellátnák őket mindenféle finom étellel, meg dísznövényeket is telepítenének a ketrecükbe. Gondoskodnának arról is, hogy az elzárt térben mindég friss vízzel érintkezzenek kedvenceik. Hoznának egészségügyi intézkedéseket a nagy populációra való tekintettel. Például, ha valamelyik hal megsértené az uszonyát, milyen ellátásba részesüljön. Mert nem lenne jó, ha idő előtt elpusztulna. Hogy a búval bélelt halakat felvidítsák, rendeznének vízi fesztiválokat is. Ugyanis a víg kedélyű halak húsa jobb ízű, mint a bánatosaké. Iskolarendszert is létrehoznának. Lenne földrajzi ismeretek oktatása is, mert vannak lustálkodó cápák valahol a tengerben, és ezeket nem könnyű megtalálni. A halak erkölcsi képzéséről is gondoskodnának. Olyasmit tanítanának itt, hogy az az erkölcsös hal, aki önként áldozza fel magát a cápáknak, és mindenben magáévá teszi a feljebbvalója tanítását. Valamint hisz abban, hogy jövőjük csak az engedelmes halaknak biztosított. Különösen az alantas, anyagias, egoista hajlamoktól kell óvakodni. Ezt azonnal jelenteni kell az illetékes cápának, ha közülük valaki ilyenre vetemedne. Ritka esetben még háborúznának is egymással, hogy eltérő viselkedésű halakat meghódítsanak.

Nagyon lényeges, hogy megtanulják, hogy más cápák halaitól lényegesen különböznek. Mint, ahogy ismert, a halak ugyan némák, de más-más nyelven tudnak hallgatni. Így képtelenek arra, hogy megértsék egymást, és ez már irritáló kell, hogy legyen. Ha a harcok során harcképtelenné tesz valaki az ellenség soraiból egyet, annak kitüntetés jár, és "hős" megnevezés illetné meg. Képzőművészei is lennének a halkolóniának. Például olyan festmények alkotnának, ahol az éles fogú cápák torkát díszkertként ábrázolnák, ahol a kis halak kedvükre sűrögnek-forognak. A tengerfenéken még színielőadásokkal is szórakoztatnák

az egybegyűlteket. Például olyan jellegű előadások lennének, ahol andalító zenére egymással versengve a cápák torkába úsznak a szereplők. Vallást sem tagadnák meg a hívő halaknak. A felkent papok hirdetnék, hogy a paradicsomi élet a cápák gyomrában veszi kezdetét. A ketrecben élő halak egyenlősége azonban megszűnne. Egyesek hivatalt kapnának, és ez máris a másik fölé helyezné őket. Lenne egy kiválasztott réteg, akiknek engednék a kicsi halak elfogyasztását. Ez nem sértené a cápákat sem, hisz ők nagyobb falatként jönnének szóba. A rendről a kiválasztottaknak, mint pl. tisztségviselőknak, oktatóknak, stb. kellene gondoskodni. Vagyis egy egész kultúra alakulna ki a résztvevők megalégedésére.

2009.05.07.

Látogatás a Tápiószentmártoni Attila dombra.

Csepelen szórólapos egy napos buszkirándulást szerveztek 2004 október elején az Attila dombra. Az előző napok szokatlan meleg időjárása megszűnőben volt, de a kissé szeles, ragyogó napsütésben volt részünk. Igazi kiránduló idő volt. Mi harmincan zömmel nyugdíjasok, vagyis akiknek volt valami gyógyítanivalója abban a boldog tudatban indultunk hajnali 7 órakor utunkra, hogy egy láthatatlan gyógyító erő csodáját éljük majd át. Korán értünk Monorra egy patinás echte bajor sörözőbe. Egy 3 órás termékbemutatót vettünk részt. Itt többek között mindent megtudtunk egy vákuumcellás német matracról, amit csak ott, csak akkor akciós áron potom 199000 forintért vásárolhattuk. Miután kipróbáltuk azt az álom terméket. 11 órakor már ebédünket fogyaszthattuk saját költségünkre. Így mulat egy csepeli nyugdíjas. Egy rövid buszozás után megérkeztünk Tápiószentmártonba, ahol belépti díjat szedtek a dombra. 1 óra elmúlt már, amikor áthaladtunk a székelly kapu alatt és leparkoltunk az elegáns istállókkal szemben a hotel parkolójában, a Mercedések, BMW- k mellett. Kiszállva a buszból a vakító napsütésben mosolygós lányok, természetgyógyászok fogadtak, és arra kértek bennünket, hogy kapcsoljuk ki mobilunkat, nehogy rontsa a gyógyító sugárzást. Elmondták, hogy a jótékony hatás azonnal jelentkezhet, de az is lehet, hogy soha nem érzünk semmit akárhányszor is jövünk. Lutri, akárcsak az egész életünk. Megkérdezte egyik Mosolygós tenyerét lefelé fordítva, hogy érzek-e valami bizsergést, melegséget. Valóban éreztem valamit, de az is lehet, hogy az erős szél okozta a bizsergést. Tudományos érdeklődésemre elmondta, hogy itt a földkéreg négyszer vékonyabb a normálisnál, és gyenge mágneses sugárzás mérhető itt, ami jótékony hatással van az emberi, állati szervezetre.(Dobogókő is hasonló adottságú hely, de a mágneses kisugárzás sokkal gyengébb). Köztudott, hogy minden betegség egy energiahiányos állapot következménye. Ez a sugárzás segít helyreállítani és megőrizni a testi, lelki egyensúlyt. Az egész szervezetben harmonizálja az energiaáramlást, tehát nem egy szervre hat, hanem az egész szervezetre. Alapvető működést segít, öngyógyító folyamatokat indít be. Egyénként változó, hogy kinek

hány alkalom szükséges ahhoz, hogy állapotában lényeges és tartós javulás következzen be. Kúraszerűen folyamatos az energia utánpótlás, s stabilizálódik a hangulati, közérzeti állapot. Nem lehet tudni kinél milyen betegségben milyen mértékű változás áll be. Csupán egy energetikai, fizikai, lelki segítséget kapunk.

Közelünkben egy néni nagy ügyel bajjal segített a dombra egy beteg kutyát. Nyöszörgött szegény, de a saját lábán vonszolta magát. Megtudtam, hogy most először ment a saját lábán a dombra, mert előtte a néni vitte hosszú ideig. Mondták, most már megfog gyógyulni.

Egy történetet is hallottunk a domb gyógyító hatásának felfedezéséről. Egy lovas gazda egyik lova betegeskedni kezdett úgy tűnt szegény párán semmi sem segíthet. Kivitték a birtokon lévő dombra, mondván legalább a többi állat nem látja így elmúló társukat. Mindenki legnagyobb megdöbbenésére néhány nap múlva a ló egészségesen tért vissza. Senki nem értette mi történt, hogyan gyógyult meg. Így indult az Attila domb története Majd a történet folytatódik azzal, hogy 1993-ban Kocsi János megvásárolta a Tápiószentmártoni volt orosz repülőteret, ekkor még nem tudta, hogy annak területe már bizonyított a lótenyésztésben, hiszen a világhírű csodakanca, Kincsem itt született, homok kifutója pedig éppen itt, az Attila dombon volt. Blaskovich Ernő, Kincsem tenyésztője és a terület tulajdonosa, a XIX. század második felében szintén felfigyelt már e hely különlegességére, jelentőségére. Attila sírhelye után kutatva a régészek ezen a dombon találták meg a szkíta aranyszarvast. Priskos Rhetor leírása alapján valószínűsíthető, hogy ezen a területen állhatott Attila fapalotája. A fennmaradt források alapján egy korhű fapalota tervei is elkészültek 2000-ben. A magas költségek miatt, no meg a további ásatások, az építkezési tilalmak miatt ez a terv egyelőre nem valósulhatott meg. Az első megfigyelések az Attila dombbal kapcsolatban teljesen véletlenszerűek voltak.

A lovas parkban lévő lovak egy részének a legeltetését ezen a területen oldották meg. Azt tapasztalták, hogy az állatok indokolatlanul sok időt töltenek a dombon, illetve annak közelében. A beteg lovak szívesen feküdtek órákon át ezen a helyen. A telep állatorvosa hívta fel erre a figyelmet, és arra tényre is, hogy az itt tartott állatok megbetegedési statisztikája arányaiban sokkal kisebb, mint bárhol az országban, s a lovak vemhesülése is

magasabb az átlagnál.

Mozaikszerűen álltak össze a múltbéli és jelenkori események, de még nem tudták, ma sem tudják igazán, hogy mit is találtak valójában az Attila domb környékén. A "gyógyító domb" híre hamar elterjedt, tucatjával érkeztek és érkeznek a beteg emberek, és ki már egyszeri, ki többszöri itt eltöltött rövidebb-hosszabb idő után érezte, érzi, hogy állapotában javulás állt be, és elindult a kutatás is. A szakemberek mérései jótékony hatású energiasugárzást mutattak ki. Az energiaáramlás középpontja az Attila dombon van, de a Kincsem Lovas park egész területén érzékelhető. A szakemberek még nem jutottak határozott következtetésre abban a tekintetben, hogy "ismert" energiákkal van e dolguk, vagy a megfigyelt sajátosságok és megnyilvánulások mögött valami alapvető erő húzódik meg. Mára már nagyon sok ember meggyógyult itt, szeretik ezt a helyet és végtelenül hálásak azért, hogy visszakapták egészségüket. Ennek megható példája volt, amikor 2001 tavaszán egy ismeretlen ember éjszaka egy csokor virágot és egy Mária szobrot helyezett el a dombon.

Az időnként sétálgatással töltöttük a dombon egészen elkerített tenyész lovak elválasztó karámjáig. A padok között templomi szenteltvíz tartók álltak, bennük közönséges homok. A homok morzsolgatása bizsergető érzést váltott ki az érzékenyebbeknél. Egyesek csikket nyomtak a mások által nagy becsben tartott homokba. Hát úgy látszik nem vagyunk egyformák. Padokon sütkéreztek gyógyulásra várók. Volt időm a Kincsem múzeumot is megtekinteni. Itt régészeti leleteken kívül rengeteg fotót láthattunk a csoda lóról Kincsemről, s az utódokról a híres Imperialról., s annak további leszármazottairól. A régészeti leletek nagyon szegényesek. A híres szkíta aranyszarvas a Nemzeti Múzeum féltett kincse. A többi értékesebb tárgy is a szolnoki, kecskeméti múzeumban található. Igaz látható a tárgyak fényképei, így kisebb helyet foglalnak.

Majd indulásra készültünk. Egy bácsit ketten támogatták fel a buszra. Alig, hogy az ülésre ültették máris elaludt. Hallottam, hogy ezt a röpke két órát a borozóban töltötte. Ezek szerint a legerősebb sugárzás a borozóban volt. Tehát vannak protekciók is, akiket tájékoztatnak a jobb helyekről.

Hazafelé sokan meséltek rokonuk, ismerősük csodával határos gyógyulásáról, ami az Attila dombhoz köthető. Voltak kétkedők

is, akik ezt jó üzleti fogásnak, mesterségesen gerjesztett magyar Lochness-i szörny jelenségnek tekintették . Látszólag mindenki megtalálta maga szórakozását az Attila domb adta lehetőségekben. Én egy kellemes időben eltöltött, jól sikerült kirándulásként fogtam fel. Az viszont tény, hogy altató nélkül nyugodtan végigaludtam az éjszakát, s arról álmodtam, hogy a beteg kiskutya egyedül felszaladt a dombra minden segítség nélkül. Én már csak ilyen vagyok, a kis örömek is boldoggá tudnak tenni.

2004.10.16.

Úti élmények Írországból

Ez az írás nem született volna meg, ha Írországbán dolgozó Ági lányom nem hív meg bennünket, a szüleit néhány napra, és bérelt autón be nem mutatja Írorság egy részének legszebb tájait. A 10 napos kint tartózkodásunkból 5 napon voltunk úton. (2005. augusztus 9-18 között oda- vissza úttal együtt).

1. nap Droghedából indulva Galway érintésével Doolinban foglaltunk szállást.
  2. nap a Moher szikláit (Cliffs of Moher) néztük meg, és folytatva utunkat a nyugati tengerparton egészen Spanish Pointig, majd visszaúton megálltunk egy festői halászfaluban Lehighben.
  3. nap Aran szigetek egyikére Inishmórba hajóztunk, s még ezen a napon megnéztük poul nabronéi híres Portal Tombot végül Lisdoovarnában megvacsoráztunk.
  4. nap hazafelé vége az irányt Aillwee barlanglabirintusa és Cong üdülőhelye volt soron.
  5. nap Connemara partszakaszon haladva Clifden érintésével jutottunk vissza Droghedába.
- A 6. nap busszal Newgrange-, Knowth-ban a világhírű folyosósírokat néztem meg.

Így utólag minden elismerés a lányomé, aki több mint 1000 kilométert vezetett megbirkózva a jobb kormányos közlekedés szokatlanságával, a keskeny hepehupás, minden irányban zötykölődő mellékutak nehézségeivel, s élményekben gazdagon tértünk haza. Itt illene köszönetet mondani még a Jóistennek is, hogy meghallgatta minden hozzáintézett fohászom mielőtt alig kétautónyi széles vidéki utakon nagy járművek centiméterre suhantak el mellettünk néha a megengedett max. 100 km-es sebességgel, s minden baj nélkül értünk vissza. A híresen szeszélyes időjárással mindvégig szerencsénk volt, nem volt részünk hidegfrontban (előző héten napközben 13-14 °C volt), vagy hosszantartó kiadós csapadékban. A hőmérséklet is ez időben megszokott 17-23 C fok közötti volt. A nappalok hosszúra nyúlnak. Ebben az időszakban nyáron tízig világos van.. Utunk során

láthattuk az ír táj változatos szépségét, a birkanyájas legelőket, a mészkőtáblával borított síkvidéket, és a hegyoldalt, szürkésfehér sziklás talajon tarkálló virágokkal, sötétzöld buja fűvel. Néha úgy éreztük, hogy megállt az idő némelyik tájon, mintha évszázadokon keresztül mit sem változott volna, s a természet, a vadvilág békében él az emberrel, és annak tevékenységével. Halászkikötőket kanyargós szűk falusi utcákkal, régi boltokkal, jellegzetes ír kocsmákkal, kirívó színű (zöldre, bordóra, sárgára, kékre festett) kisvárosi épületeket, zsúpfedeleles fehérre meszelt, vagy csupasz kőházakat. Autóztunk szomorkás időben, permetező esőben, vagy ragyogó napsütésben, haragos sötét felhők háttereként, hogy bármelyik pillanatban szemerkéljen (vagy szakadjon) ismét az eső.

Galway, út Doolin felé

Mullingar város irányában indultunk az N52-es úton. Viszonylag sűrűn lakott terület a nyugati parthoz képest. Kis települések követik egymást élénk színűre festett házaikkal. Egy-egy csoportban 8-10 teljesen egyforma ház, egy kis lakótelep. Települések között mezők, legelők egymásra rakott gránit kövekből épült kerítésekkel elválasztva. Néha piros zászló, kopasz domb, ápolt gyeper jelzi, hogy egy ún. Pitch & Putt nyilvános golfpályához értünk. A párás, csapadékos időtől eszeveszesen növő fűvet gyakran kell vágni a golfozók, na meg a lányom kedvéért, hogy mezítelen talpával élvezze az ápolt pázsit bársonyosságát. Az utak mentén gyakran az előbb említett kőkerítések, amit dús futónövényzet borít. A falvak házai gazdagságról árulkodnak. A Közös Piacba (most EU-ba) való (1973-ban) belépés előtt az ország olyan rossz gazdasági helyzetben volt, hogy több mint egy évtizedig csak aktív felhasználója volt pl. a strukturális alapoknak, melyek segítségével végül olyan nagyarányú növekedést sikerült elérni, mely az EU átlagát is meghaladta. Alig találtunk elhanyagolt, romos épületet. Lakói nyugodt, békés emberek. Kéregető, koldus erre felé nincs, vagy kerültek bennünket. Udvarok, kertek ápoltak tele hatalmas virágú rózsákkal, hortenziával, margarétával vagy ezek hibridjeivel. Írországból idegen mediterrán és alpesi növények egymás mellett élnek, a parlagfű talán nem tartozik ezek közé, mert ilyet nem találtunk itt tartózkodásuk idején. Már messziről virít a vörös színű fukszia, az utak mentén is. Nehéz eldönteni, hogy

kedves emberek gondoznak virágokat, vagy a virágok teszik kedvessé őket. Mullingarnál Galway irányába fordulunk, ahová dél tájban meg is érkezünk. Galway Írország negyedik legnagyobb városa 57000 lakosával. Dinamikusan fejlődő megyeszékhely, kulturális központ, egyetemi város. A kelta-ír hagyományok őrzésének tradicionális helye. Nyáron a fesztiválok idején rengeteg a turista. Érkezésünk előtt zárult a Művészeti Fesztivál, ahol koncerteket adtak, színdarabokat, filmeket mutattak be. Utcai zenészek, mutatványosok szórakoztatják a sétálókat. Csak a Quay Streeten sétálgattunk, szabadtéri éttermek, kávéházak és hagyományos ír kocsmák között. Idő hiányában folytatni kellett utunkat, hogy időben elfoglaljuk szálláshelyünket. Hosszú út volt még Doolinig. A Galway-öbölnél tengerpart szűk „balkáni,” mellékútjaira kanyarodtunk, hogy gyönyörködjünk a lemenő Napban, a tengerpart fehér szikláiban. „Sofőrünk” itt jegyezte meg először: Ez az út olyan, mint egy rally pálya, ahol szembeforgalom is van. Esteledett, mikor Doolinba, egykori halászfaluba érkezünk. Most a házak zöme B&B (Bed&Breakfast) ház, vagy kocsmá. A falu központtól távolabb a házak között több száz méteres hézag van. Lepakoltunk szálláshelyünkön, s mindjárt utána felkerestünk egy közeli pub-ot, hogy egy kicsit ismerkedjünk a környékkel. A pub, az ír kocsmá nem azonos azzal, ami mi kocsmá alatt értünk. Ez olyan közösségi hely, ahol egy pohár sör mellett megbeszélik a szomszédok közös dolgaikat, vagy TV-ben együtt megnéznék egy futballmérkőzést, vagy hallgatnak zenét. A kocsmá, ahová betértünk nagyon hangulatos hely volt élő zenével, dugig emberekkel. Volt, aki a pezsgő ír zene kedvéért ült be egy sörre. Alig találtunk helyet, hogy italunkat elfogyasszuk Éjfél körül már ágyban is voltunk.

Burren vidék, Moher sziklák

A Burren egyedülálló botanikuskörnyezet, ahol az Írországban idegen mediterrán és alpesi növények egymás mellett élnek. Kevés fa él itt meg, de más növény annál inkább. Május és augusztus között meglepő színpompába burkolózik a kietlen táj. A növények dúsabban nőnek a sekély tavak partján és a legelőkön, de gyökeret vernek a mészkőfelemsík repedéseiben is; ez az egyik legmeglepőbb geológiai jelenség a sziklás vidéken. A Burren déli részén a

mészkövet fekete agyagpala és homokkő váltja fel; ezekből épült fel a lélegzetelállító Cliffs of Moher.

Ragyogó napsütésben érkeztünk a magas parti sziklákhöz. Az erős szél elhajtotta a párát, a ködöt, így láthatóvá vált a 8 kilométeres szakasz teljes egészében, szédítő mivoltában. Előttünk 200 méter magas lekerekített homokkő sziklatömbök vastag rétegződését láttuk. A kiszögellésekben sötétzöld növénytakaró színezte a sárgán vörös hatalmas sziklafalat. Alul nagy fehér tarajos hullámok nekicsapódtak a tömör sziklafalnak tompa dörgő hangot hallatva, mintha messziről vihar közeledne. Alattunk a mélyben sirályok, táplálékukat kereső ragadozók repkedtek a hullámok felett. A viharos szél, a lehűlt levegő hatására hideglelés fogott el. Családom nagy derűtségére a nejem fehér köpenyét is magamra öltöttem, sőt Ági fejkendője is a fejemre került. Felmentünk egy kilátótoronyba, ahol egy turista látcsővel egy közeli sziget kopár mészkőszikláin errefelé nagyon ritkán látható szélerőművek tárultak szemünk elé. Sokat fényképeztünk. Nemcsak a világhírű sziklákról, fura öltözkemről készültek felvételek. Ági nagyon érdekesnek talált egy közelben legelő tehéncsordát is, így nem csoda, hogy a digitális fényképezőgépünk tárcapacitása szűknek bizonyult. Szálláshelyünkre vissza úton egy kedves halászfalu tengerpartrészen álltunk meg fényképezni. Nyirkos, hűvös idő volt. Egy digitális kijelzőn a levegő hőmérsékletre 17 C°-t olvashattunk. Ruhátlan kis gyerekek élvezték a nagy tarajos hullámokban a lubickolást. Széllovasok is voltak szép számmal. Fázósan színes köveket kerestem, a feleségem formás kagylók után nézett. Valahogy nekem nem volt kedvem fürödni. Nem sok időt töltöttünk itt, mert szálláshelyünkhöz közeli Music Centerben egy jó nevű előadóművész (Ausztráliában is gyakran fellépő) Luka Bloom koncertjére volt jegyünk. Pontosabban Music Shop & Cafe volt az üzlet cégtábláján. Nádfedeles, fehérre festett házacska, előtérben a buja, magasra nőtt növényektől a ház alig látszott. Multifunkcionális hely. Ha nincs éppen koncert, kávézóként és ajándék-, zeneboltként is üzemel. Egy szál gitárral megjelenő művészhez olyan közel ültünk, hogy éneklés közben néha láttam a manduláját, de ezt a látványt elcseréltem volna arra az élményre, arra a zeneszámok közötti humoros szöveg élvezhető megértésére, amitől a sört, bort fogyasztató közönség dőlt a nevetéstől. Valóban nagy művész volt, ahogy a megkopott nyelvtudásommal értékelni

tudom, ahogy frenetizálta a közönséget, és ahogy énekelte a country dalokat az elég komolyan tetszett.

Inishmór (Aran szigetek)

Korán indult a Doolin közeli kikötőből az a gyorsnaszád, amivel Inishmór (a három Aran szigetek legnagyobbika) szigetére mentünk. Szomorú idő volt. Erős szélben nagy hullámok dobálták a naszádot, néha szemerkélt az eső, ezért a hajó belsejében foglaltunk helyet.

Végig aludtunk az utat, hisz az előzőnap „dorbézolás,” miatt keveset aludtunk. Így hát átvészeltük ezt az egy óriás tengeri utat tengeri betegség nélkül. Mindjárt a kikötőben megérkezésünkkor „An Ghaeltacht” feliratú tábla hirdeti, hogy a sziget az ún. gaeltacht régióhoz tartozik, vagyis az emberek őrzik a gael (ír) nyelvű hagyományokat, amit a hosszú brit elnyomás után ma már büszkén hirdetnek. Később megtudtuk, hogy ír származású amerikai szülők gyermekeiket ide küldik nyári szünetben gael nyelvet tanulni. A 800 lakosú (14,5 x max 4 km méretű) sziget fő látványossága a kikötőtől messze fekvő i.e. 1100 körül épült kör alakú kora kelta erőd (Don Aengus). Ide bérelt kerékpárral, vagy mikro busszal lehet eljutni, ha nem akar valaki gyalogolni. Mi a buszos megoldást választottuk. Így kényelmesen megtudhattunk egyet-mást a szigetről, az idegenvezető-buszvezetőtől. Egy fiatal férfi, nagy humorérzéssel megáldva vezette a buszunkat. Nemcsak humorérzésekre, hanem jó autóvezetési készségekre is szüksége volt. Hisz valamivel nagyobb, mint egy nyomtávú girbe-gurbe utakon gyalogosok, kerékpárosok, lovas kordék is közlekednek. Kitérőkön várják be egymást a szembejövő autók. Habarcs nélküli egymásra helyezett derékig érő kőkerítések szegélyezik az utakat. A földeket, legelőket is ilyen kerítéssel választják el. Az egész sziget zöld, szürke színfolt. A szürke a mészkőlapok, ahol még kövek vannak. A zöldön birkák, tehenek legelnek. A tengerparton sirályok, fókák napoznak. Idilli állapot. Megtudtuk, hogy a termőtalaj hiányát úgy pótolják, hogy a lakók időről-időre algákkal, vízinövényekkel borítják be telküket. Néhány telken romos épület, vagy „meztelen” kőépület áll. Csupa gránit szürke az egész ház, még a tető is ebből az anyagból áll. Megérkeztünk az erődhöz, s megállapodtunk a vezetővel, hogy mikor ülünk vissza a kocsiba. Gyalogosan másztunk

fel egy keskeny, köves ösvényen az erődhöz. A kelta építmény egy Gellért hegy magasságú tengerbe nyúló szikla tetején van. Patkó alakú kőfal zárja körbe a romokat minden irányban egészen a szikla széléig. Hatalmas gránit kőoszlopokat kellett annak idején a dombból kifaragni minden fémszerszámok használata nélkül az itt élő kelta ősöknek. Lentről a sziklafal aljáról a víz robbanásszerű robaja hallatszik, amint a háborgó tenger a szilafalnak nekicsapódik.. Hasra fekszenek a sziklafal szélén a bátrabbak (Ági is közéjük tartozott), s úgy fényképezik a több mint száz méteres meredek sziklafalat. Átmentünk a belső várba. Itt hasonló kép fogad csak két méterrel magasabban. Hatalmas elválasztó gránitfalak, bent smaragd fű mindenhol a hatalmas fekete kőtömbök között. Visszaúton megálltunk egy több mint ezeréves kelta temetőnél. Mindenütt kelta keresztek a szürke köves sírokon. A keresztek kelet felé néznek, mert arra van a mennyország kapuja. Egy ősi romos kápolna mellett néhány új sír is van, még mindig temetkeznek oda.. A vezetőnktől megtudtuk, hogy összesen 3 temető van a szigeten és mindegyikbe temetkeznek még. A sírok ugyanolyan ápolatlanok, csak kőtörmelék van rajtuk. A tenger már nem olyan haragos, mint a szigetre jövet. Szeles, de ragyogó napsütésben kötünk ki a szárazföldön. Még fiatal az idő. Kinéztük a térképen, egy a közelben levő (kb. 30 km-re) i.e. 2500-ból származó kőépítményt, a poul nabronéi Portal Tomb-ot, egy néhány tonnás egymásra helyezett kövekből álló kaput a Gizai piramisok építése ezer évvel előtti korból. Ez világszenzáció, ezt meg kell néznünk. Eljutottunk a térkép jelölte hely közelébe. Itt aztán sokáig kerengtünk még, de semmi jelzőtábla, semmi utalás. Már feladni készültünk a keresést, mert későre járt, mikor egy (n+1)-ed rangú egysávos úton valahol a semmi közepén megpillantottam egy völgyben. Táblát is találtunk 20 m-re a helytől, ahol már gyalogoltunk. Minden őrizet nélkül ott állt magányosan, csak egy biztonsági kötél vette körül, rajta figyelmeztető tábla „A kötélen belülré menni tilos”. Mintegy a környezet talapzatának díszítéseként a földön hatalmas megrepedt gránittömbök több száz méteres körben. Ez fokozza a kísérteti hatását ennek a szakrális helynek, ami az ókorban rituális temetőként szolgált. Nem sokat időztünk itt. Elkezdett permetezni a hűvös, kora őszt idéző eső, meg éhesek is voltunk. Kezdett sötétedni, este 9 körül lehetett, amikor beértünk egy hercig kis városba, Lisdoovarnába. Egy szállodai

vendéglőbe tértünk be. A pub jellegű vendéglátó falai bikavadító vérvörös színekben virítottak. Ilyen falak között lányom már jól érzi magát, hisz egyik szobájának fala is ilyen színű. A hangulatot még fokozta az a pezsgő, életvidám ír zene, amit helyi „örömművészek” (hegedűn, fuvolán, tangóharmonikán, és jellegzetes ír dobon) szolgáltatnak, meg a vacsorához elfogyasztott sötétbarna, tömény Guinness sör. Kellemes színfoltja volt az estének, amikor az idős zenészek hangszereik használatára oktatták a közönséget kicsi gyermektől felnőttig. Utunk során találkoztunk 4- 5 éves gyerekekkel tipikusan ír hangszereken, ír dobon, furulyán játszottak, s hasonló korú társa járta hozzá a jellegzetes szteppelő táncot. Nem elég korán kezdeni a népi hagyományokat.

Aillwee cseppkőbarlang, Cong üdülőfalu.

Reggel búcsút mondtunk dooloni szálláshelyünknek. Elbúcsúztunk a lengyel kiszolgáló lánytól, akit megélhetési remények hoztak ebbe az országba (több ezer honfitársával együtt), egy középkorú amerikai hölgytől, akit az olcsó lovaglási lehetőség vonzott, és egy dán családtól, akik a látvány kedvéért voltak ott, akárcsak mi.

Egy más útvonalat választottunk, mint amerre mentünk, Az volt az elképzelés, hogy Aillwee Cave (cseppkőbarlang) és Cong falu érintésével a festői Connemara partszakaszon haladunk vissza. Viszonylag hamar oda is értünk a barlanglabirintushoz. Nem kellett sokat várni a vezetésre. Hosszú sötét folyosókon haladtunk végig. Nagy volt a páratartalom, csepegett a víz. Cseppkővek különösebb nyomot nem hagytak bennem. Ilyen szempontból sokkal szerényebb, mint az aggteleki barlangunk. Érdekes volt azonban a kiállított több száz éves medvecsontváz, és a barlangon belüli vízesés. Kacsaringózunk tovább egy gyönyörű tengeri partszakasz, majd egy hosszan elnyúló hegyláncon vezet át az út. Kőkerítések szabdalják a hegyes- dombos vidéket. A tengerparton patyolat fehér sziklák, hatalmas zöldvízű öblök váltogatják egymást. Sehol kidobott mosógép, szemét a parton. Igaz, hogy mindenütt szemetelésre intó táblák, több mint €1000 büntetés terhe mellett. Nagyon kicsi a valószínűsége, hogy valaki is büntetné a szemetelőket, hisz a táj teljesen kihalt. Sehol egy ember. A hegyes vidéken még fa sincs. Kopár szürke mészkő, zöld legelő foltok amerre a szem ellát. Egy-két legelésző birka rontja ezt az egyhangú

képet. A völgyekben, ahol patakokban, tavakban gyűlik a hegyekről lezúduló víz, dús a növényzet. Vadvirágok szín kavalkádjából kitűnik a fukszia sötét bordó virágfoltjával. Bolyhos fehér növények színezik a méregzöld növénytakarót. Majd néhány házból álló (ezek fele kocsmá) kis települések jönnek. Majd nagyobb településeken haladunk át. Útjelző táblákkal nagyon fukarul bánnak az írek. Nagyon kell figyelni az autóval utazóknak, mert csekély információ hiányában útirányt tévesztve sokáig keringhet a településen, környéken. Előfordult, hogy játékos kedvű emberek rossz irányba fordították a táblát, így csak nehezen jutottunk ki egy kisvárosból. A próbák része az is, hogy a távolságot ellentmondásosan tüntetik fel, ugyanis kilométer és mérföld vegyes használata van. A sok felesleges kitérő miatt este 9 óra után értünk be Cong üdülőfaluba. Azonnal szállás után néztünk. Szerencsénk volt, szinte zárás előtti pillanatban kaptunk helyet egy panzióban. Gyanakvó idős hölgy fogadott bennünket, megérkezésünk után nem sokkal el is hagyta a panziót. Mindenhol patak, kacsausztató tó, csobogó víz, hatalmas ápolt park. Egy folyó Lough Mask vize néhány kilométerre innét földalatti patakokban folyik, s itt tör elő, s hatalmas tóvá válik. A település hírnevét a 12. századi apátság romjairól, és John Ford 1951-ben forgatott Hallgatag ember (Quiet man) című filmjének köszönheti. A néhány utcából álló (lakóinak száma 300) faluban minden a filmre emlékeztet. Van itt Hallgatag ember kocsmá, kávéház, panzió, de egy Quiet man cottage-ban (Hallgatag ember kunyhó) megtekinthető a film, meg a forgatás körülményei is. Van további nevezetessége is a településnek, csak ezt kevesen tudják. Itt dolgozott 2001-ben Albi unokaöcsém egy rövid időre, és többek között lányom is meglátogatta. Régi emlékeket kerestünk. Albi kedvenc kocsmájában. A camping -ben is kerestünk és találtunk régi ismerősöket.

Clifden, Connemara nemzeti park, Drogheda

Reggel a kolostor romokat, a körülötte levő üde parkot néztük, fényképezgettük. Utána a falu melletti Ashford kastélyt látogattuk meg. Korábban Guinness család lakott itt, most öt csillagos luxusszálloda. A Guinness család egy tagja vette meg és építette újjá tulajdonképpen a kastélyt, és botanikus szenterdjét a kert építésében élte ki. Hatalmas gondozott park tele üde

virágágyásokkal. Épületbe nem tudtunk bemenni, így a parkban sétálgattunk. Hatalmas halvány rózsaszínű, kék hortenzia virágokat csodáltuk, fényképeztük. Egy szép példányt meg is őrizünk könyvlenyomatban.

Folytattuk utunkat. Az ég sötét felhős, de melegen süt a Nap. A csodás völgyek, szürke hegyoldalak, mint egy western film díszletei. Clifden előtt megálltunk egy festői parti részen. Egy két méteres guggoló ősember kőszobra, hatalmas meztelen fenékkal hívja magára a figyelmet. Alatta a vésett szöveg: „A közösség minden különösebb ok nélkül állította”. A szobor mögött egy emlék tábla, mint emlékhelyeken szokás. A tábla hirdeti, hogy 1868-ban e helyen az égvilágon semmi sem történt. Röviddel ezután megérkeztünk Clifdenbe. Clifden: a Twelve Bens hegyláncával szegélyezett kéttornyú, 19. századi mezővárost Connemara körzet fővárosának tartják. Jellegzetes kisváros virítóan élénk színű (kék, sárga, stb.) 2-3 szintes házakkal, kis pub-okkal. Az üzletek, házak, utcák őrzik múlt század eleje hangulatát. Dél már elmúlt, betértünk egy hangulatos étterembe. Levest meg valamilyen túrós süteményt rendeltünk. Jól esett fáradt testünknek a forró leves, ami olyan sűrű volt, hogy a kanál szinte megállt benne, de éhesek is voltunk, és levest is már régen ettünk.

Néhány óra elteltével megérkeztünk a Dunguaire várhoz. A vár Connaught 7. századi királyáról, Guaire-ről kapta a nevét. Udvara a bárdok és vándorszínészek előadásairól volt nevezetes. A középkori földépítmények megmaradtak. A mai vár (egy tömör toronyház) a 16. századból való. A díszteremben ma is rendeznek kelta fuvalával és Yeats-versekkel kísért középkori estélyeket. Nem sok időt töltöttünk itt, kacskaringóztunk tovább.

Lápvidék, tavak és kúpalakú hegyek alkotják a Connemara szívében fekvő nemzeti park alapját. 2000 hektáros területére esik a Twelve Bens (12 hegy) négy csúcsa, köztük a hegylánc legmagasabb tagja, a 730 méteres Benbaun. Mi is behajtottunk a nemzeti park területére. Nem sokat láttunk, lehet hogy azért, mert délután 6 óra körül már minden bezárt. Előttünk egy kúp alakú hegy a Diamond Hill (gyémánt hegy) csúcsát köd takarta. Westport felé haladva a kopár hegyek elmaradnak. Jöttek az elágazások, a körforgalmak, nagyobb települések. Egy autóstoppos fiút felvettünk valahol Westport után. Ági, amikor 2001-ben itt járt néha utazott autóstoppal, s megfogadta, hogy ha visszatér egyszer és autót vezet,

ő sem lesz rest felvenni stopposokat. A hirtelen ötletre nem készülve szegény srác alig tudta bepréselni magát a pulóverek, esőkabátok közé. Lába között félig telt vizes flakonok lötyögtek. Csendes gyerek volt, gyorsan ki is szállt. Végül is mindkettőjük vágya teljesült. Igyekeztünk, hogy Newgrange-be érjünk még látogatási időn belül fél 7 előtt. A közel öt évezrede épült kora kelta sírokat szeretnénk volna megtekinteni. Ági volt már itt kerékpárral. Droghedától 18 km-re van. Egy újabb kora kelta szakrális hely. Odaértünk időben, de az utolsó csoportos látogatás betelt, vagyis lemaradtunk róla. Korán hazaértünk. Elmentünk a Boylei- i csata helyszínére. 1690. július 1-én csapott össze II. Jakab trónjától megfosztott angol király a franciák-és az ír katolikusok támogatásával, s a helyére ültetett Orániai Vilmos protestáns seregei. A protestánsok győztek, ezzel 300 évre megpecsételődött Írország sorsa. A csata emléke napjainkban is tragikus kísértetként lebeg Észak Írország felett. A csata helyszíne zárva volt, innen is lekéstünk. A kerítésen túl nagy területen csak ápolt füves területet láttunk. Világos volt még, ezért kikocsikáztunk a közeli tengerpartra (Clogherhead-be). Sötét volt már mikor innét hazaindultunk egy-egy zacskó tengerparti kővel és kagylóval.

Newgrange, Knowth

A következőnap Európa egyik legősibb, i.e. 3200 körüli műemlék-együttesét látogattam meg, ahol a kora keltakor egyik legfontosabb megalitikus folyosósírok láthatók. A 3 kiemelkedő lelőhely Newgrange, Knowth, és Dowth közül kettő vezetett túrákon látogatható.

Newgrange-ben a kelták Tara királyai nyugszanak. Hatalmas fűvel benőtt halom. Oldalát hatalmas kőtömbök szegélyezik, némelyiken vésett dupla, vagy hármas csigavonal. Egy szűk, 19 méteres folyosón juthatunk le a sírkamrába. Ebből 3 fülke nyílik, egyikben egy kőtál. A sírkamra teteje egymásra illeszkedő hatalmas kövekből álló, 6 méter magas, csúcsos boltozat, ami öt évezreden át egy csepp vizet sem engedett át. Ezt idegenvezetőnk gyérfényű lámpájánál láthattuk. Belül teljes a sötétség, kivéve a téli napforduló (dec. 21-én) idején reggel 8.20-kor egy kicsi résen keresztül a Nap 2 percig süt be a sírkamrába, amit vezetőnk lámpájával be is mutatott. Az még talány a ma élőknek, hogy hogyan hozták ide 200000 tonna

kőlapot a folyosósírt védő burkolat megépítéséhez. Különösen azért, mert a sírt kereket és fémszerszámokat nem ismerő kiváló művész, és mérnöki érzékkel megáldott emberek építették 60 km-re levő Wicklow hegységből származó kőtömbökkel. A nagyobb kövekből kört építettek a sír köré. A szegélyköveket, valamint a folyosót és a fülkéket cikkcakkos, spirál és egyéb geometrikus minták díszítik. Knowth-ban szorosan egymás mellett álló, hatalmas gomba alakú halmok fogadnak. Tetejüket sötétzöld pázsit borítja. Némelyik oldalát óriási kőlapok takarják, kelta vésett motívumokkal díszítve. Láttunk hármasspirál gyűrű, kígyóvonal, cikkcakkos és rombusz motívumokat. A földomb két egymással szemközti, de különálló sírkamrát zár magába. Ide sajnos biztonsági okokból nem juthattunk be. A helyet több egymást követő népcsoport hasznosította a kora kelta ősektől a kora keresztényekig. Egy rekonstruált kora keresztény kamrát láthattunk csak. Festett táblákon demonstrálták a látnivalókat. Ez a hely látnivalókban sokkal szerényebb volt, mint Newgrange.

Írországról tíz nap alatt csak felületes benyomásokat szerezhettünk. Azonban a felejthetetlen színeit, illatát, ételeinek, italainak ízét akarva, akaratlan emlékezetünk még sokáig őrzi. Olyan ország, amit érdemes meglátogatni (akár többször is), hogy egy kicsit megcibáljon az állandóan fújó szél, hogy az eső elöl, beüljünk egy kocsmába sűrű Guinness sört ízlelgetni, hallgatva a lendületes, életvidám zenét, vagy hogy otthon mutogassuk rokonoknak, ismerősöknek a mélyzöld ír tájakról készült fényképeinket.

2005.08.26.

Fáy András a reformkor nagy alakja, a nemzet mindenese..

Fáy-András író, költő, politikus, nemzetgazda, a magyar reformkorszak irodalmi és társadalmi

mozgalmainak egyik legmunkásabb tagja, 1786-ban született a Sátoraljaújhelytől északra, mintegy harminc kilométernyire fekvő kis zempléni faluban, Kohányban. Goethéhez hasonlóan ő is elmondhatta volna, hogy termetét atyjától örökölte, míg kedélyét, mesélési kedvét édesanyjától. Atyjától még gyakorlati érzéket, gazdálkodói tehetséget is kapott. Az édesanya, Szemere Krisztina példásan vezette háztartását, és sokat olvasott. Nézzük életútját röviden. Tanulmányait 1803-ban Sárospatakon fejezte be, majd Pesten jogi tanulmányokat folytatott. 1812-18 között váci járási alszolgabíró volt. 1822-től Pesten lakott, háza

írók(mint például Szemere Pál, Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály, stb.) találkozóhelye volt. 1837-40 között a Kisfaludy Társaság igazgatója. Aktív közéleti tevékenysége során foglalkozott többek között a Nemzeti Színház felépítésével, Érdemei közé tartozik a protestáns egyház, a nőnevelés felkarolása. Ő szervezte meg az első magyar takarékpénztárt. Nem véletlen nevezték a haza mindenésének.

Kivételes értelmű már a sárospataki híres kollégiumban kitűnik. Onnét ment tovább Pozsonyba, hogy a falusi néptől tanult jóízű magyar anyanyelv és a nemes férfiak számára apanyelvnek számító és Sárospatakon tökéletesített latin mellett jól megtanuljon németül is, de mire felnőtt ifjúvá érett, legalábbis a biztonságos olvasás erejéig tudott már franciául, sőt angolul is. Nemcsak versailles-i klasszikusokat és a felvilágosodott moderneket olvasta eredeti franciában, hanem Swift-et és Sterne-t is eredeti angolban. És szinte egyszerre ragadta el Schiller németül és Kazinczy magyarul. Verseit is már ifjúkorától kezdve német szentimentális hatásra mélabúval, de mindig derűs, érzelmi és tervezésbeli túlzásoktól tartózkodó stílussal formálta. Akik olvasták, azoknak már a korai stíluspróbálkozásai is tetszetek. Úgy benne élt a korában, hogy mindig telibe találta az olvasók ízlését.

Már diákkorában nyilvánvaló volt, hogy gyakorlati ember lesz. Természetesen jogásznak ment. El is végezte, sőt még az ügyvédi

vizsgát is letette, de sohasem lett ügyvéd. Megyei szolgálatba állt, gyors karrier elé nézett. Azonban amikor már fiatalon főszolgabíróvá akarták választani, visszalépett, mert az volt a véleménye, hogy ellenjelöltje alkalmasabb a viszonylag már magas vármegyei tisztség betöltésére. A közérdek már ifjan is fontosabb volt neki, mint az egyéni érvényesülés. De mégis mindig érvényesült, mert amit javasolt, az úgy szükséges és haladó, hogy még a nemesek nagyobb része sem riadt vissza tőle. Különben is eszményi rábeszélő volt. Irodalmi munkásságának nagy része is rábeszélés a szükséges közteendőkre. Széchenyi úgy vallotta később, hogy Fáy András liberalizmusa döntő hatással volt gondolatainak kialakulására. Fáyra pedig Széchenyi volt döntő hatással attól kezdve, hogy a Hitel megjelent. Az 1820-as évek derekától a 40-esévek derekáig Fáy a magyar közéletnek Széchenyi mellett a másik főszereplője.. Kossuth fellépéséig ő a pesti ellenzék vezére, ugyanúgy foglalkozik a koldusok problémájával, mint a nőneveléssel, megszervezi az első magyar pénzügyintézetet, a Takarékpénztárt. Egy ideig bankigazgató, - és nagyon jól ért hozzá. De amikor szükséges, akkor színházszervező és színházigazgató és ehhez is ért.. Közben előkészíti az első magyar biztosítóvállalat megteremtését, s közben kiderül, hogy kitűnően ért a statisztikához és a valószínűség számításához. is

Amit pedig a közéletben tervez, azt egyszersmind megírja. Híres mesegyűjteménye a hozzácsatolt aforizmákkal a liberalizmus propagandája és erkölcsi példatára. Az olvasók elkapkodják írásait. Egymás után számos kiadást ér meg, és egyre gazdagodik, mert Fáy kimeríthetetlen, ha példázatos meséket és anekdotákat mondhat. Ezópus, Phaedrus, La Fontaine csak ürügy számára. Az ő meséiket is újra elmondja, de úgy, hogy napi aktualításra vallanak. Majd amikor már együttműködik Széchenyivel, a nemesi haladás és nemesi reakció regényét írja meg. A Bélteky ház című művében, amely az első igazi magyar társadalmi regény. Nem igazán jó regény, cselekménye széteső, sok benne az elmélkedés. A gyakorlati teendőkről, a romantika apparátusát is nyakló nélkül alkalmazza. Rablóhistóriák, végzetes

félreértések, rejtélyes álnevek zavarják az alapjában érdekes családi történetet. Természetesen bőséges érzelmi viharok jellemzik a cselekmény szerelmi vonalát. De mégis: ez a regény a reakciós apa és a haladó fiú összeütközése. Sajnos a maradi öregek rajza

szemléletesebb, mint a liberális fiataloké. Hiszen a valóságban több igazi reakcióssal találkozott, mint igazi haladó fiatallal. A legigazibb haladóktól, Kossuthtól és követőitől később maga is húzódozott. De amikor a regény keletkezett (1832), még Széchenyi jelentette a sokak számára ijesztő haladást. A regénynek sikere volt, amit politikai célzatossága mellett jóízű, anekdotisztikus epizódjainak és nemegyszer igen sikerült mellékalakjainak is köszönhetett. Mint olvasmány idővel elavult, de hatása maradandó. Az előbb kelt magyar regények valójában kuriózumok. A Bélteki ház ösztönzővé vált, innét indult el a magyar regény a romantika útjára is, a realizmus útjára is. Későbbi regényei már jelentéktelenebbek: Eötvössel és Jósikával nem vehette föl a versenyt, bár mindketten tanultak tőle. Idős korára pedig már J6kai volt a kortársa, ekkorra már Fáy a régi idők élő emléke volt csupán. Írt néhány drámát is, történelmi tragédiától vígjátékig végigpróbálta a színpadi irodalom lehetőségeit. Akik tanultak tőle, jobbakat írtak, de tőle tanultak, és főleg ő ösztönözte a nyomába lépőket.

Kossuth fellépésétől kezdve a Széchenyi- ihlette törekvések már nem voltak elegendők a haladás számára, Fáy nem lehetett többé vezéralak. Igaz, nem is akart soha az lenni. Még országgyűlési követ is kedve ellen volt néhány hónapig.

Bámulatos energiával s tisztelet érdemlő tájékozottsággal küzdött a köz hasznáért. 1825-ben emlékiratot nyújtott be Pest megyéhez s egész sor égető kérdést vetett fel (mint pl.: magas iparárak, a céhrendszer eltörlése, tudós társaság, pénzügy, börtönügy, a koldulás intézményes megszüntetése, faiskola, múzeumi kötelese példány, műkiállítás). A Pest megyei reformnemesség vezérkarának volt tagja, nagy szorgalmát és képzettségét ismerték el, amikor 1835-ben, az ellenzékétől elpártolt Péchy Ferenc helyett, követte választják. Beszédei az Országgyűlési, illetve Törvényhatósági Tudósításokban olvashatók. A negyvenes években hatalmas publicisztikai tevékenységet fejt ki.

1848-ban pedig riadtan visszavonult: egyszerre idegenkedett a forradalomtól és a forradalom ellenségeitől. Hiszen így volt Széchenyi is, de az ő érzékenyebb idegrendszere felmondta a szolgálatot. Fáy csupán a szorongó tétlenségbe vonult vissza. 1849 után pedig már a múlt idők emléke volt. Személyes népszerűsége nem csappant meg, de kései regényeinek és javasolatainak már nem volt hatása. Mégis bizakodó maradt, és a nemzeti kétségbeesés

közepette remélte a békés kibontakozást. A kiegyezést előkészítő Deák ugyanúgy tisztelte, mint annak idején Széchenyi. Deák politikájához azonban újabb vágású emberekre volt szükség. Kései esztendeiben egyébként is sokféle betegséggel küzdött. De hetvennyolcadik születésnapját a kibontakozásban már reménykedő irodalom megünnepelte: az Akadémia és a Kisfaludy Társaság hódolattal tisztelgett az élő, bár megöregedett hagyománynak. 1864-ben halt meg Pesten.. Arany János hódolatteljes nekrológban búcsúztatta.

Az író a felvilágosodás neveltje volt. Felnőttként érintette meg a szentimentalizmus és a romantika érzelemgazdagsága, amely amúgy is közel állt a személyiségéhez. Fáy András két világ határán állt, épp ez adta a személyének és a regényének különös, néha talán vaskos, mégis vonzó báját. Ugyanakkor ellenállhatatlan erővel ragadta magával a reformkor sodró lendülete, irodalomban pedig a nemzeti romantika, amelyben nagy helyet kapott a hazai világ- és élet átalakításának vágya, a jelen felé fordulás. Ezt a kort a nálunk is formálódó, majd térhódító biedermeier határozta meg mentalitásában, életformájában, legalábbis az emberek vágyaiban. A klasszicizmushoz még kötődő írótól sem volt idegen a magyar biedermeier, amely a romantika megszelídített, házasított változata irodalomban, művészetben épp úgy, mint életérzésben, életvezetésben.

Alkotásai példátlan gazdag tárházából két műve akadt a kezembe. Ezeken keresztül szeretném érzékeltetni az író gyakorlatias, a mindennapi élethez való ragaszkodását: LUD és ORR állatmeséivel humoros, egyben elgondolkodtató olvasmány. A HASZNOS TUDNIVALÓK -at, ami a mindennapi élethez adnak tanácsokat,. ("Apró trükkök a mindennapi életből" lehetne a mai címe).

Kiragadok egy idézetet a LUD és ORR állatmeséinek előszavából (Ajánló levelem a könyvkötőkhöz fejezetben) annak illusztrálására, hogy hogyan viszonyul a könyv olvasóihoz:

"Látom, mint mosolyognak olvasóim a bajusz, olvasónéim a szép orrocaska alá: hát az úr miért borítottatta csak színes papírba a magá halhatatlanságára szánt meséit és aforizmáit? ezt gördítik előmbe. Engedelmet kérek,jó uraim, szép asszonyaim erre, úgy vélem, egy okos terv vezérlett. Egyenességem ismét meg nem engedi, hogy eltitkoljam, s ki is fúrná oldalamat. Kemény, erőskötést három fontos okból nem mertem adni könyvemnek..

Először: Mert könyvem drágább lett volna, pedig az olcsó magyar könyvre is kínosan gyűl az előfizetés.

Másodszor: Ellenkezett volna szerénységgel (baráti fülek s némafalak közt nem ily akaratos szokott ez nálunk írónál lenni) a cifra bőr, bársony, tokos s csillogó arany kötésekkel mintegy előre megszabni becsét munkámnak.

Harmadszor: Legnyomóbb volt előttem az attól való rettegetés, hogy netalán a cifra kemény kötéstől ingereltetvén sokan, „előbbeni gyászos tanácsom után, kést, tűt, cérnát fognak, s konyha-, házi-, gazdasági stb. jegyzőkönyvvé metamorfizálják jámbor meséimet, mely gyilkolástól mostani köntösében éppen nem félttem, mert - paupertas ubique tuta!

De ezen negligé könyvemnek csak próbaévére szabattott. Zsákban macskát nem árulok. Ha úgy találándja a kedvező olvasó, hogy jobb ruhát is megérdemlené, majd szabot néki mást."

Nézzük egy állatmesét is a vakondról:

"A tudós vakondok.

Egy szegény tudós elmélkedésekbe merülve hevert a kert fűvében. Éhség és ínség az éjjeli szorgalommal sápadoztak orcáin. Egy vakondok közel hozzá fekete halomra túrta a földet.

Mit turkálsz ily keményet, jó állat?

Élelmemet keresem a földben, melyet benne mindenkor feltalálok felel földtúró. Ugye? ez ötlík a Minerva éhes fiának eszébe ~ nem köz anyánk~e a föld, s ha én is turkálhatom, nem adja-e meg inkább élelmemet, mint e háládatlan észkínózás?

Szántóvető leve, s nem bánta meg soha az elpártolást. Tisztelem a tudományokat; szent szikrák ők a gyáva agyagban, ég, föld hódol uradalmaiknak; de ha az ekevastól vagy műszerektől kezeket lopnak el anélkül, hogy főket nyernénk velek, s így magok bitangoltatván növendékeiket sóvároggni késztetik - neheztelek.."

Mit ajánl az író, a földműves a kártékony vakond ellen a HASZNOS TUDNIV ALÓK~ban :

„Vakondokokat fogdosni.

Áss le földbe valamivel mélyebben egy lábnál egy keskeny-szájú mázas fazekat, is tégy egy döglött rákot belé: mihelyt a vakondok a döglött rák szagát megérzi, azonnal odasiet, belé esik, melyből többé ki nem jöhet.

Vakondokokat el-pusztítani..

Egy font törött fejez húnýor-gýókeret, nyólcz lat Gálnafúvel(

Hellborus featidus) vagy három font árpa lisztel, hozzá tévén fél font mézet, és ugyan annyi édes tejet, csinálj tésztát és formálj abból golyóbisokat, és rakd azokat a földbe fúrt lyukakba imide - amoda..

Más mód: Végy egy fertály font disznó bablisztet, egy lat Grünspant, hat lat óltatlan meszet, tizenkét darab rákot egy negyed rész font Terpentin olajat. Ezekből csinálj tésztát és golyóbisokat s tedd a vakondok járásába.”

mek

A Wikipedia szabad lexikonból a jelenleg elérhető munkáinak felsorolásánál

A szépirodalmi munkáinál 8 kötetet (a felsorolásban található humoros novellák, házi jegyzetek, történelmi dráma, versek, regények, stb.)

Gyűjteményes köteteiből 5 kötetet (levelek, vígjátékok)

A nőneveléssel kapcsolatos műveiből 4 kötet

Felekezeti, politikai, színügyi, közgazdasági és vegyes irataiból 11 kötetet találhatunk.

A hihetetlen gazdag életművéből találomra ezt a néhány sort választottam ki , s ezért e rövid

eszmefuttatásomnak a több ezer alkalmi cím közül talán az a cím lenne találó, hogy "Fáy András és a vakondok".

2007.08.08.

Egy hét II: RAMSZESZ nyomában

Úti élmények Egyiptomból.

Egy hetet töltöttünk Egyiptomban feleségemmel 2008. február 12-19 között. Ez 8 nap, de az első és utolsó napot csak utazással töltöttük, így érdemben maradt 6 nap. Gyermekeim Karácsonykor leptek meg ezzel az ajándékkal, amit nagy örömmel fogadtunk. Már a 90-es évek elejétől tervezgettük, hogy ellátogatunk a piramisokhoz. Nézegettük az utazási irodák ajánlatait. Végül is most megvalósult az álmunk. II. Ramszesz nyomában programként hirdette az utazási iroda, Nílusi hajóúttal.

Sötétben landoltunk február 12-én menetrendszerű Egypair járatunkkal a Kairói-repülőtéren. 12C° és egy nyájas angolul beszélő arab kísérő fogadott. Busszal mentünk szálláshelyünkre, Kairó távoli pontján fekvő Oázis Hotelbe. Feltűnő volt a hihetetlen rendőri készség. Rengeteg rendőr nyüzsgött a repülőtéren, s az odavezető úton több kilométer hosszúságban szinte 5 méterenként egyenruhás posztolt. Később mondták Mubarak elnök érkezését várták. 2 órás főleg araszolgató út után még elértük vacsoránkat., ami svédasztalos vacsora volt, mint minden szervezett étkezésünk ezután is.

Február 13-án meleg napsütéses reggel (nappali max. 18 C° hőmérsékletet jeleztek előre, mert hidegfront érkezett) buszra szálltunk. A cél Egyiptomi Múzeum, a piramisok, a Szfinx, és ami még a programba még belefér. Megismerkedtünk idegenvezetőnkkel, nagy darab fekete fiatalemberrel. Azt mondta magáról, hogy könyvből tanult meg magyarul, s hazánkba csak látogatóban járt. Főleg a muzulmán emlékhelyeken (Eger, Érd, Pécs, stb.) Valójában szépen beszélt magyarul, s a tárgy-, birtokos-, stb esteket is jól használta, meg igyekezett is tájékoztatni bennünket, minden érdekesről, amit ő annak talált, de semmi többről. Egy magyar nyelvvel küszködő, tárgyi tudásban bizonytalan, idegenvezető nem nyerte el szimpátiánkat.

A közlekedés enyhén szólva kaotikus különösen Kairóban, de az egész országra is jellemző. Órákat töltöttünk araszolgatva, néha kiépített 4 sávós magas vezetésű elkerülő utakon sokszor magasan

a több emeletes épületek tetőteraszával egy magasságban. A közlekedési lámpát szinte alig láttunk, vagy ha egyáltalán létezett senki sem vette figyelembe. A kereszteződésekben az erőelv érvényesül. Befurakodva bejutnak valahogy a magasabb rendű útra, s duda szóval hívják magukra a figyelmet. Általában a nagyobb járművek kihasználják itt előnyüket, mint a mi buszunk is. A problémás esetekben még a harsona dudájukat is használják erőfölényük biztosítására. Az agyrém, hogy nemcsak főleg lestrapált autók, vagy modern buszok vannak az úton, hanem egy-egy szamaras kordé zsúfolásig megrakodva, vagy egy zsúfolt csirkés taligát is láttunk lavírozni a tele 3 sávós úton, s ügyesen vágta le a kanyarokat és küzdötté át magát az út túlsó oldalára Index használata nem jellemző sáv váltásnál. Ahhoz is hozzá szoktunk, hogy időnként találomra gyalogosok kelnek át a zsúfolt utakon. Az viszont érdekes, hogy ebben a káoszban nem emlékszem balesetre, de még koccanásra sem.

Út közben a 20 milliós Kairó megmutatta mindkét arcát. Az élénk színűre festett, ápolt mecseteket, hivatali épületeket, egyetem épületeit stb., de láttuk a nyomort is, a befejezetlen épületek egész sorát, a szedett-vedett viskókat. Talán van benne szándék is, hogy nem fejezték be az elkezdett házak építését. Az építtető állami támogatáshoz jutnak egy stádium után(pl. alapok elkészítése), s a törlesztést csak az épület elkészülte után kell elkezdeni. Másrészt szapora családok állandóan építési kényszerben vannak, mert az unokáknak, dédunokáknak is lakni kell valahol. Egyébként is Allah tud csak mindent befejezni, egy földi halandó erre képtelen.

Kiszállva a buszból közvetlen közelről "megcsapott " a porban fetregő mély szegénység". A rongyokban kéregető apró-éhes gyermekek, akik már félig vizes flakonoknak is örülhettek. A 80 milliós Egyiptomnak az a tehertétele, hogy évenként több mint egy millióval szaporodik.(Ezek becsült adatok, népszámlálás még nem volt). A nagy szaporulat egy szociális bomba, ami talán soha sem robban, de a nemzetformáló hatása garantált. Egyre mélyül és tartósodik a szegénység. Törvény kötelezi a 8 osztályos iskola elvégzését, mégis 20%-os az analfabetizmus. Mint ahogy ebben az arab államban demokrácia van ciklusonkénti választásokkal. Az 1981-től regnáló elnököt is úgy válasszák meg. Mindig 90% fölötti eredménnyel győz. Igaz ellenfele vagy visszalép, vagy eltűnik a választások után, mondjuk a politikai palettáról.

Itt-ott a lepukkadt nyomortanyák közelében szépen kialakított öntözőcsatornák vize csillog. A kikövezett partját azonban szeméttelpnek használják. A vízben döglött állatok, (néha döglött szamarak) terjesztik a fertőzést. Melegebb időben itt asszonyok mosnak, gyermekek fürdenek.

Első állomásunk az Egyiptomi Múzeum volt. 1902-ben nyitották meg. Az épület előtt kisebb területű tavacska. A tóban lótusz levél papirusz-nád az ókori Alsó- Felső Egyiptom címer szimbólumaival. Kb. 120 000 tárgyat láthatnak a látogatók, s ennek többszöröse van a raktárakban. A leghíresebb rész Tutenhamon sírjában talált kincsek, de az ókori Egyiptom minden korszakából találhatók itt emlékek. i.e 3100.ból származó Narmer palettáktól egészen a görög-római kori tárgyakig sok látnivaló van. Ami engem megragadott a Tutenhamon 11kg-os arany halotti maszkján, arany trónszéke, 3 hatalmas sírkamrája ,ezenkívül sok-sok alabástrom ,feketemárvány szobor, a Rahotep herceg házaspár életnagyságú színes szobrai, az amarnai teremben Ehnaton hatalmas fejszobra, Kheopsz 7,5 cm-es szobra, stb. volt. A múmia terembe külön kellett volna fizetni (100 LE-t, 1 LE egyiptomi font kb. 36 forint) .. Erről lemondunk.

Rövid buszozás után kiszálltunk a piramisoknál, s átvilágító kapukon kellett átmennünk. Ez is stratégiai hely. Az ország bevételének nagy részét az ókori emlékekből származó bevétel teszi ki.. Fegyveres katonák mindenhol gyalog, ló- és teveháton, őrtornyos bódék, stb. Lenyűgöző az ókori világ egyetlen még látható egyik csodája. Fella népviselőbe öltözött fiatalok jöttek felénk csecsebecsékkal, ajándéktárgyakkal. Erőszakosak, karodat megragadva mutatják kincseiket néha 5-6 szerez áron. Lehet velük alkudni is, de meggondolandó, hogy szóba elegyedjünk velük, mert kombinálják további tárgyak ajánlatával kínálatukat. Utána már nehéz szabadulni tőlük. Vagy hasonló "szerény módon" ajánlkoznak, hogy lefénképeznek baksisért. Hová lett az a fennkölt, magas civilizációjú nép, aki majd 4600 évvel ezelőtt 23 év alatt felépítette ezt hatalmas Kheopsz piramist, aminek csodájára jár azóta is az egész világ Akkor egy jól szervezett társadalom volt. Munkafelügyelők, írnokok, kézművesek, halászok, hajósok, földművelők, kőfaragók, stb. előre meghatározott, összehangolt feladatokkal. Kóborló, gyűlevész emberek tömege még belekezdeni is képtelen lett volna ebbe. Dráveczky Zsuzsa művében "Asszony a

fáraók trónján"írja, hogy III. Thutmószisz (i.e. 1430) fáraó idején megkezdődött e nép felhígulása. Éhező tengeri népek jöttek helyükbe a jól termő Nílus völgybe. Krisztus után a 7.századtól megjelentek az arab hódítók. Így mostanra lesüllyedt egy szintre, s szinte abból élnek, ami dicső őseik építettek, megteremtettek.

Az egyiptomiak hitvilága szerint a holt lelkeket át kellett vezetni a túlvilágra. Volt egy elvárás a néptől , hogy előteremtse az anyagi javakat a tisztviselőknek, az uralkodónak és körének. Volt egy elvárás az uralkodóval szemben is, hogy tartsa a kapcsolatot az istenekkel, hogy áradás , időjárás kedvezzen a bő termésnek. Ezenkívül ő felelt az un. "maat", az igazságosság folyamatosságáért. Vagyis hogy a dolgok úgy folyjanak tovább, mint korábban. A sietség a piramisok építésénél az volt, hogy még fáraó életében elkészüljön , hogy lelke illő körülmények között tudjon az istenek (pl. Ozirisz) elé állni. Fényképezgetünk, sietnünk kell csak 40 perc állt rendelkezésünkre az egyetlen látogatható Khephrén piramisba való bejutásra. Egy szűk ,meleg kamra. Semmi különös látnivalóval és, vagy Kheopsz halotti bárkájának megtekintésével. Az utóbbit választottuk a modern három szintes bárka múzeumban. Kheopsz fáraó holttestét szállították ezzel i.e 2528-ban. Mások szerint a fáraók sírja mellé bárkát helyeztek el, hogy biztonságosan eljusson a túlvilágra.. A bárkát a piramisa mellett találták meg 1950-ben. 1224 faelemből állt, s a sivatagi homok egészen jó állapotban megőrizte. A hajó rekonstruált állapotban 43,5 m hosszú. A cédrusfából készült hajópadlókat (vasszögek nélküli) faékekkel és kötelekkel kapcsolták össze. Egy rövid buszozás után megnéztük a szfinxet a völgy templommal.

Érdekes színfoltja volt utazásunknak a Parfümériában és a Papirusz múzeumban tett látogatásunk. Az előző csupán bizniszre épített bemutató volt, meglehetősen drága parfümökkel, nem sok érdeklődésre tartott számot útítársaink körében, viszont a Papirusz múzeum, s az ottani bemutató komolyan tetszett. Bemutatták, hogyan készítették az ó-egyiptomiak papirusz nádából az írnokok nélkülözhetetlen eszközét, s hogyan írtak, festettek rá. Itt vettünk ajándékokat is. Különösen tetszett valamelyik sírból vett jelenet az un. "Átkelés a túlvilágra" jelenet. A halott léleknek hosszú út vezetett a túlvilágra. Sok kapun kellett átmenniük, melyeket szörnyek őriztek, mielőtt Ozirisz színe elé ért. A lelkeknek a bűnök hosszú sorát kellett felsorolni 42 bíró előtt (42 u.n. nomosz ,

tartomány volt az Ó-Egyiptomban). Majd Anubisz a sakálfejű isten a szívet a mérlegre tette hogy egy madár tollához mérje. Ezután Thot isten feljegyezte az eredményt. Ha igaz úton járt, akkor szíve olyan könnyű volt mint a toll. És folytathatja útját Ozirisz és ősei felé. Ha nehezebb volt , akkor megette a Halott faló, Ammut a krokodilfejű isten. Sötétben értünk a hotelbe.

Február 14.

Fakultatív program Szakkarába, Memphisbe.

Memphis a Nílus nyugati partján Kairótól délre kb.30 km-re. Az Ó-birodalomban alsó Egyiptom fővárosa volt. Alapításától kb. i.e. 2250-ig és 1557 és 1400 között a világ legnagyobb települése volt kb 30 ezer lakossal. Szakkara tulajdonképpen Memphis temetkezési helye volt. Fénypontját a város ekkor élte. Dzsoszer lépcsős piramisa (i.e. 2750) ekkor épült Inhotep az ókori zseni tervei nyomán. A piramist a már rekonstruált épületek veszik körül, mint pl. a Halotti Templom, előcsarnokok, dél- és észak háza, stb. Találunk itt I. és II. dinasztiaiból származó sziklába vésett sírokat, valamint a korai birodalom temetkezés-négyzet alakú formáit az un. masztabákat. Le is mentem a sírokhoz. Egy arab „idegenvezető” mutatott is király sírokat baksisért. K.b. 5000 éves színes falfestmények voltak a falakon. Mielőtt busszal átvittek volna a memphisi szobor parkba megnéztünk egy szőnyegiskolát, vagy talán iskolának álcázott gyermek munkahelyt. Nevezzük bárminek, de ezek a gyerekek szerencsések, mert lesz kenyéradó keresetük. Hatalmas, nagy méretű szőnyegek, rengeteg munkával, méregdrágán. Nem vásárolt közülünk senki. Memphis mára már csak egy főleg szabadtéri szoborparkra törpült évszázadok alatt, s a Mit Rahina falucskában fogadja a látogatókat. Pedig valamikor pompás palotái, templomai kivívták a világ csodálatát. A kiállítás legértékesebb darabja a legalább 50m-es II. Ramszesz fekvő térdből hiányzó szobra, valamint a XVIII. Dinasztia korából származó szfinx. A 80 tonnás alkotás a legnagyobb kalkitszfinx. A múzeumi látogatás után vissza Kairóba.

Az úton mindenfelé kis parcellákban bivallyal húzott ekékkel szántják a fellahok aprócska földjüket. Nasszer elnök 1950-es években kivezette az országot a brit gyámságból nemcsak a Szezei csatornát államosította, hanem a nagybirtokosok földjeit is. Kis

parcellákban (kb.4000 m²-es nagyságban) szétosztotta az egyiptomi parasztok között.

Két óra körül érünk a Citadellához. Várszerű, hatalmas erődítmény a 19. századból. A Mameluk korban épült, és az épületeken tükröződik a kor szellemisége. Szép kilátás Kairóra. Az Oszmán idők emlékei. A Mohamed Ali mecset kiemelkedik épületek közül. Aktív imahely. A korabeli építők a Keopsz piramis mészkő burkolatából építették fel. Híres az arannyal bevont intarziáiról. A 19. századi építészet remeke, a ceruza mecsettel. Az imahely szőnyeggel borítva, a mennyezeten hatalmas csillár. Az egész mennyezet arab stílusú intarzia. Körben az ablakok, festett ólomüveg intarziák. Közepén gyönyörű mosakodó kút. A cipőnket kezünkben véve mintegy félórát töltöttünk itt.

Még világos volt. Fakultatív programként busz sofőrünk elvitt a kairói bazárhoz. A csillogó-villogó tárgyakkal zsúfolásig telt bazár Kairó leglátványosabb negyede. Az egymást érő üzletekben a vízipipától, fűszereken át a selymekig minden megtalálható. Tanulva az előzőekből csak nagy ritkán szólítottunk meg eladókat. Ilyen volt egy fűszer kereskedő, meg a kis unokánknak, Bencének talált bebújs ing. A busz értünk jött adott időre, s mintegy két órányi araszolgatás után szállásunkra értünk.

Február 15.

A következő nap öt órakor indult a repülőgépünk Asszuánba, s min. 2 óra az út a repülőtérig. Ennek megfelelően feküdtünk le. Már-már elpilledtem, amikor 11 óra körül a fiam telefonált, majd lányom SMS-e fél 1-felé érkezett a világ másik végéből. Úgyhogy fitten, frissen, fűtyörészve fél háromkor mentem zuhanyozni. Világosodott mikor Asszuánba értünk. Az ókorban Asszuán volt az Egyiptom déli határa, ettől délre kezdődött Alsó-Núbia. Itt volt a kereskedelmi útvonalak csomópontja,(elefántcsont kereskedők útja, núbiai aranybányákhoz vezető utak, stb.) Itt voltak a piramisok építéséhez használt vörös gránit bányák is, ahonnan nílusi hajókon szállították az értékes köveket 1000 km-re levő célpontjukhoz. Most kb. 1 millió lakosú üdülő város. Szépen gondozott parkok, Élénk színekre festett üde épületek. Kairóval ellentétben alig vannak befejezetlen épületek. Sas orrú, szurok fekete bőrű núbiaiak leszármazottai rendszeretők, utcáikat tisztán tartják. Egy kis

ékszerdoboz a núbiai határán. 1960-as évek elején kezdték a Nagy Asszuáni duzzasztó gátat építeni (De létezett egy az angolok által 1898-1902 között épített gát is.) Az új gátat 1972-ben fejezték be. Építés során 24 ókori szentélyt kellett magasabb helyre költöztetni.(kb. 80000 núbiait kellett elköltöztetni) A gát után kialakult Nasszer-tó 500 km hosszú, 6-szor nagyobb a Balatonnál, víz mélysége néha eléri a 180 m-t is. Az erőműnek 12 hatalmas turbinája van, 2G teljesítménnyel. Szinte az ország áramellátását (sőt Szudán áramigényét is) lefedi. A gáton , de még a régi gáton is megerősített helyőrség van. Ha átszakadna a gát, úszna egész Egyiptom.

Megismertük új idegenvezetőnket Ott Tamás személyébe. Felüdülés volt ez a fiatal srác az előzőhöz képest. Nagyon jól felkészült, jól ad elő és humora is van. Nagyon erős tempót diktált, hogy mindent el tudjon mondani, ami ebbe a pár napba még belefér. A busz a Nagy Gátról a befejezetlen obeliszkhez vitt. Egy az Újbírodalom korából származó 41 m magas kb.1200 tonna befejezetlen obeliszk látható az ókori gránit bányában..3 oldalát már kifaragták, amikor nagy hasadás keletkezett a középső részén, így nem választották le az anya sziklától. Figyelemre méltó a több 3000 évvel ezelőtti technika, ahogy kitermelték a követ. Lyukakat vájtak valamilyen "meteorit fémesszközzel" a vörös gránitba. Speciális fákat helyeztek a lukakba, amik gyorsan nagyra dagadva víz hatására, szinte lehasították a kívánt kőtömböt. Ez a "selejt" úgy 3000 éve sok fejbe kerülhetett. Ezután egy fakultatív program következett. Egyik megmentett ókori Izisz szentély Philea templom meglátogatása. Kis hajóval közelítettük meg az Aglika szigetére átköltöztetett épületegyüttest. Valamikor IV.Ptolemaiosz korában kb. i.e. 4. században Hórusznak szentelték fel un. szülési házat(mammisz) . Messziről a hajóról látható a hatalmas Hadriánus kapuja. Ezen látható az utolsó ókori hieroglifa szöveg i e. 394 -ből. Trajanusz kioszkja egyik oszlopán a római császár Izisz és Ozirisz előtt mutat be áldozatot. Philea-i látogatás után a hajón (Nile Festival) elfoglaltuk kabinjainkat, és megebédeltünk. Álmos és fáradt voltam, de még elmentem fellukázni (egyiptomi vitorlázás). Ez kb. 1 órás program volt. Februári langy meleg fuvallatban a Nílus két partja közt, egy 20 személyes vitorlással köröket írtunk le egy botanikus kert kikötőjét is érintve. Núbiai öltözékben a hajó személyzete egy kis életet akart a bágyadt

társaságba önteni. Éneklésre készítették ősi dobok kíséretében, de nem sok sikerrel. Ezután jellegzetes emléktárgyaikat akarták rák szólni elég magas áron. Ennek sem volt sok foganatja. Ezután már aludni tértem. A következő napi program miatt ismét éjjel 2-kor kellett kelnünk.

Február 16.

Éjjel háromkor indulás Abu Simbelbe, Ez Egyiptom egyik fő turisztikai látványosságára. 290 km a Núbiai kősvatagon keresztül, egy új zsúfolt 14 személyes(még a pót üléseken is ülnek) mini busszal. az idegenvezetőnk nélkül.. A konvoj 10-12 (buszok, mini buszok, autók, stb.) járműből állt , elől hátul katonai kísérettel. 50-80 km-ként ellenőrzési pontok, felfegyverzett őrtornyokkal, 8-10 harcra kész katonával. A lassítást kimustrált olajhordók között szlalomozva, sűrű fekvőrendőrk között. A sötétben órákon át csak az előttünk haladó járművek vörös fényei láthatók. Majd lassan derengeni kezd. Homok buckák, kisebb hegyek körvonalai a gyér fényben, elvéve magányos épület, vagy rom, egyébként holdbéli táj Csak egyszer álltunk meg WC-zni, kb. a fél úton .Nyári cipőben éreztem a sivatag fagyos leheletét. Egyhangú sárga sivatagi homok. Végre három órás rázkódtatás után megérkeztünk célunkhoz. Tanakodás a kísérővel, hogy fél 9-es, vagy a fél 10-es konvojhoz csatlakozunk-e visszaúton. A későbbit választjuk. A WC-ben csak vödörkben van víz, 1 LE baksist kevesli a WC-.s néni. Arab ajándék árusok rohamát hárítjuk, nem veszünk semmit. Mi választhatunk 5 arab idegenvezető közül.. Elhadarja angolul a szövegét. Egyik útitársunk fordít, minden 5. mondatot. Még jó, hogy készültem Abu Simbelből. A sivatag közepén két hatalmas ókori sziklatemplomból álló épületegyüttestornyosul az egykori Alsó-Núbiában, a Nasszer-tó nyugati partján.

A templomokat II Ramszesz fáraó uralkodásának idején faragták ki a hegyoldalból az i. e. 13. században, hogy időtálló emlékművet állítsanak a fáraónak és kedvenc királynéjának, Nofertarinak, illetve megemlékezzenek Ramszesznek a kádesi csatában aratott győzelméről. Az 1960-68 között a teljes komplexumot nemzetközi összefogással 300m-rel arrébb és 65 m-rel feljebb helyezték, hogy az Asszuáni-gát építésekor létrehozott Nasszer-tó el ne nyelje. A templomokat 50 tonnás tömbökre vágták, az akkori svéd vízfűrész

technikával. A szentéjek köré épített hegy fémvázra hordott két méter vastag beton barlangos díszlet, az eredeti hegy pontos mása. Az Abu Szimbel -i templomokat „ a Nagy Templomot és a Kis Templomot „ délen, Núbiában emeltette Ramszesz, minden lakott helytől távol. A templomok építése II.Ramszesz ötödik uralkodási évében kezdődött és mintegy húsz évig tartott. A Nagy Templomot Ré-Harahtinak, Ptahnak és Amonnak szentelték, de valójában II.Ramszesz nagyságát volt hivatott jelképezni. A homlokzat 33 méter magas és 38 méter széles. A templom bejáratát két oldalról Ramszesz négy hatalmas ülő szobra veszi körül, 19,5 méternyi magasságuk mellett Re istennek a bejárat fölé faragott féldomborműve szinte eltörpül. Re alakja mellé kifaragták az igazság istennője, Maat képét. Ramszesz előtt feleségei állnak, legfeljebb csak a térdéig érnek. A homlokzat tetejét 22 pávián alakja díszíti, akik felemelt karokkal imádják a felkelő napot. (A páviánok egyébként Thot isten szent állatai.) A homlokzat előtt álló sztélé megemlékezik Ramszesz és egy hettita hercegnő házasság kötéséről. A templom elé ezenkívül épült két víztartály a papok rituális mosakodásához, északra pedig Thot kis kápolnája állt. Az első, hatalmas csarnokot két, négy-négy oszlopból álló oszlopsor vágja ketté; az oszlopokhoz a fáraó szobrai támaszkodnak. (négy oszlop tartja az eget) A csarnok belső díszítésének témáját Ramszesz hadi győzelmei adják, az északi, Rének szentelt oldalon a kádesi csata beszámolója található, az Amonnak szentelt déli falon a sikeres núbiai és szíriai hadjáratokról láthatóak képek. A kádesi csata II. Ramszesz fáraó uralkodásának ötödik évében zajlott le Egyiptom és II. Muwatallis Hettita Birodalma között, i. e. 1274 májusában. Valószínűleg ez volt a legnagyobb harci kocsikkal vívott ütközet a történelem során, mintegy 5000 harci kocsi részvételével. A harci kocsikon kívül több mint 9000 gyalogos katona harcolt a csatában. A hettiták megfutamodást tettek, s csapdába csalták a sereg II.Ramszesz vezette szárnyát. A fáraó hősiiesen küzdött. Nagy volt a vér veszteség minkét oldalon. A nagy csatát békekötéssel zárult. Akkád ékírással írták. Ennek a hiteles szövege a New Yorki ENSZ palotában is megtalálható.. A békekötés után barátságot kötöttek, ami egész uralkodása alatt tartott. Ramszesz egy hettita hercegnőt vett feleségül Nofertarit, aki az első felesége lett. A hatalmas csarnokból egy keresztirányú kis előcsarnok nyílik, amit a szentély követ, melyben Ramszesz és a

templomban tisztelt másik három istenség szobra áll, előttük oltár. A szentélyt úgy tájolták, hogy a négy szobrot „Ré-Harahti, Amon, Ptah és Ramszesz szobrát „évente kétszer, február 20-án és október 20-án (az átköltöztetés után 2 nappal későbbre tolódtak a dátumok) közvetlenül megvilágítja a felkelő nap fénye A Kis Templom, amely a nagytól északra található, a királynéi hivatással összefüggésbe hozott Hathor istennő tiszteletére épült, akit itt Nofertari személyesít meg. A bejárat két oldalán hat szobor áll, melyekből négy Ramszeszt, kettő Nofertarit ábrázolja. Nofertari szobrai itt azonos magasságúak férje szobraival, 10 métereseek. Ez mutatja, mekkora tiszteletben állt, mivel a királynékat rendszerint csak jóval kisebb méretben ábrázolták, mint a fáraót. Lábaiknál gyermekeik kisebb szobrai állnak, A sziklába 27 méter mélyen vájt templom díszítéseinek fő témáját különböző, istennőkkel (Hathor, Tauret) kapcsolatos szertartások adják.

A hatalmas csarnokot kétszer is végig jártuk. Idegenvezető híján egy útitársammal próbáltuk értelmezni a képeket. Majd indultunk vissza a konvojjal Asszuánba. Ismét 3 óra az egyhangú Núbiai sivatagban. A sivatag homokja rendkívül porózus, könnyen porló anyag, így a sivatag hőingadozása, a durva szelek évmilliók óta koptatják ezt a valaha volt tenger fenéket. Már nagyon meleg volt. Visszaúton vizes felületeket láttunk a végtelen sárga homokban Ezek azonban, mint kiderült mind délibábok voltak. Fél kettőre a hajón voltunk, s két órákor indult is a hajó KomOmbó felé.

Újabb program, partraszállás 18 órákor. Már sötétedett, amikor partra szálltunk 6-8 hajó utasaival egyetemben. A templom megnézésére egy órát kaptunk.. Az ősi időkben fontos kereskedő város volt. Itt gyűltek össze a keleti aranybányákból érkező karavánok. Neve jelentése is ebből ered "aranykuckó" Az itt láthattuk Haroeris-Sobek szentéjeit (és családjaikat) . A szentéjeiket i.e. 181-290 között Ptolemaiosz fáraók építették. Nagy a túlekedés a rengeteg turista csoport között. Olaszokkal, japánokkal viaskodunk a látnivalóért, a fényképezés lehetőségéért. A templom lenyűgöző méretekkel rendelkezik. Az a hatalmas tömeg nyomasztja az embert, ami az oszlopsorok között sétálva telepszik ránk. Nagyon masszív falak és oszlopok. Érzékeltetik velünk, hogy isten milyen nagy és az ember milyen parányi. A katedrálisok általában légiesen kecsesek, de itt roppant masszív tömeg magasodik az ember feje fölé, hogy szinte liliputinak érezzük

magunkat. A szentélyben lehet fényképezni és mind a két helyen vannak "önkéntes" segítők, akik mindenféle érdekes, titkos és persze más által még nem látott érdekességet mutatnak meg némi baksisért. Baloldali templom Haroeris főisten, felesége Teszentlevel, és fia Banettani. A jobboldal Sobek krokodil főisten, felesége Hathor, és fia Hanse (Thébai holdisten is egyben). Krokodil kultuszát azért ápolták, hogy kevesebb ember elfogyasztásával érje be, mint előző években. Itt krokodil múmiákat is lehet tekinteni külön pénzért. Nagy tülekedés volt az ősi naptár közelében. Három évszak főistennel (Ahet az áradás-, Peret a vetés-, Semu az aratás-évszaka.) 36 csillagot tartottak számon. 1-1 csillag 10 napig volt látható, s ezért egy hét 10 nappól állt. A 10. nap volt a pihenő nap. Ez 360 nap. A maradék 5 napot 5 főisten születésnapjaként tartották számon. (Osiris, Isis, fiuk Hórusz / minden fáraó reinkarnációja/ Széth/ a sátán/ és Néfthis). Megmaradt egy negyed nap, s ezért un. "csúszó naptárnak" nevezzük. 1460 év múltán (1 soláris ciklusban) tért vissza a Nap állása. Csak 1582-ben XIII Gergely pápa naptár-reformja szabályozta ezt végérvényesen. Egy másik látnivaló, ami a falakról leolvasható: az orvosi eszközök. Áldozat, amit Trajánus császár ajánl fel Inhotep gyógyító istennek (gyógyítás reményében, vagy hálából). Itt látható Uadzset szem, a Hórusz elrabolt szeme (gyógyítás szimbóluma). Ez véd a szemmel verés ellen is. Egy másik helyen megalázott, megcsonkított hadifoglyok állnak sorban, levágott jobb kézzel, a másik kezük papirusz hánccsal bilincsel van megkötve. Az volt a szokás ugyanis, hogy a magasabb rangú tisztektől elvárták az ellenség levágott jobb kezét gyűjtsék össze. A nagyobb jutalom reményében voltak olyan túlbuzgók, akik a bal kezét is levágták (első adócsalók). A csalás kiküszöbölésére III. Ramszesz elrendelte, hogy csak a nem páros test részek vágathatók le. Az oszlopoktól távolabb látható egy kisebb medence, Kleopátra medencéje (amiben számártejben fürdött). Állítólag nagyon alacsony (kb. 150 cm magas volt) tele nyaki zsírmirigyekkel. A beszédképességével tudta megfőzni Julius Caesart s Marcus Antoniust. A medence mellett egy Nilométer látható (ez majd minden szenthelyen van). Ezzel az un. "vízmércével" tudták meghatározni a Nílus állását, és ebből következtetve a kivethető adót.

Február 17.

Másnap reggel 6 órakor szálltunk ki a hajóból Edfuban. Konflisok tömege versengett a vendégekért. Egy konflisban 4 személy fért el. Tudott volt, hogy előre fizettek a hajtókna, tehát nem tarthatták volna a markukat. Ennek ellenére mindenféle "plusz szolgáltatással" (pl. segített felszállni, stb.) igyekeztek baksishoz jutni. A lovak agyonstrapált, lesoványodott állatok voltak. Egyikük ki is dőlt a sorból. Egy másik kocsi kereke tört ki. Erre számítva néhány üres kocsi is jött velünk, így azonnal pótolni lehetett az "elhullottakat". Az utak tele szeméttel. Láttunk ott élőklakosokat hihetetlen higiéniai körülmények között (pl. házak előtt a lepénykenyerek az utca kövén, húsboltok előtt legyek lepte lógó véres húsdarabok, stb) Edfu ókori áldozati templom, nevének jelentése: a bosszúállás helye. Itt állt bosszút Hórusz az apja gyilkosán Széthen, s győzött. Ennek tiszteletére kezdték építeni a templomot i.e 253-ban. 180 év 3 hónap és 14 napig épült. A Hórusz istent a görögök Apollóval azonosították. Ptolemaiosz korban nem fáraó szobrokat, nem kolosszusokat alkottak, hanem stilizált sólyom szobrokat készítettek fekete gránitból. Megváltozott az emberábrázolás is a relifeken, karcsúbbak ez alakok a korábbi korokhoz képest. Már kidolgozott a köldök, a térdkalács, a lábujj stb. Ezt az emberábrázolást aspektusos ábrázolásnak mondjuk. Általában a vésett relifeken áldozatot látunk valamelyik isten előtt (pl. Hórusz előtt). A jelenet értelmezése szerint ez az áldozás (ez lehet száraz-étel-, folyadék-, füst-áldozat, vagy az élet kulcsa) az örökkévalóságig ismétlődik. A templomban 1860-ig több méter föld lepte a szobrokat, és a hatalmas fedett oszlopoknak csak a teteje látszott ki. Ekkor egy francia egyiptológus kezdte az ásatásokat. Itt kopt keresztények építettek agyagkunyhókat. A koptok más hitvilágban éltek, mint az ó-egyiptomiak, s rongáltak is a relifeken. Kartusokból kivésték a neveket, a személyek arcát rongálták. Az ókori egyiptomi vallás nem a hiten, hanem kultuszon alapul. Ezzel szemben a kopt vallást a hit mozgatja, a "mono phizitizmus" (egy természetűség) Ugyanis Jézusnak isteni természete van. Kisebbségben ma is élnek Egyiptomban, Örményországban, Etiópiában, stb. a koptok. Pápájuk Alexandriában él (III Papa Sneuda). Visszafelé ugyanaz a konflis-cirkusz. A hajtónk gyorsan megtalálta minket, s a végén csalódnia kellett, mert pénz nélkül váltunk el.

A hajó folytatta útját Esna felé zsilipezni. Dél körül értünk Esnába. 4 - 5 óra közötti zsilipélésre számíthattunk. Engedélyezték, hogy egy órára elhagyhassuk idegenvezető nélkül a hajónkat az esnai Thum templom megtekintésére. Ő volt a fazekasok Istene, aki az emberi lelkeket agyagból formázza. Hasonlóan hatalmas oszlopok, Isteneknek áldozatot mutató fáraók. Arab felügyelők nem nyüzsögnek, hagynak fényképezni. Érdekes volt megnézni. A város a muzulmán vallás központja. Legalább is a déli ima alatti hangorkánból erre következtettünk.

A Nílust 11 katarakta taglalja.(Víztorlaszok, vízesések) A biztonságos hajózást zsiliprendszerek biztosítják. Az első katarakta Asszuánban van, utána Esna jön.

Február 18.

A következő nap végleg elhagytuk hajónkat reggel 6 órakor. Indulás a Királyok Völgyébe. A napsugárzás komolyan érezhető. Hunyorgunk, azért is, mert néha homok forgókat hordott a szél a sziklavölgybe. Kis vonat visz a sírokhoz. Jegyünk 3 sír látogatására jogosít. A XVIII- XIX..dinasztia tagjai nem építtettek maguknak piramisokat. Látványos síremlékekben remélték elrejteni kincseiket a sírrablók elől. Itt van egy piramis formájú hegy (El-Qova), s ez koronázza a Királyok Völgyét. A sírok közül III. Ramszesz sírját választottuk elsőnek. Az egyik legszebb, legnagyobb sír. Volt ideje kiépítenie, mert sokáig uralkodott. Egy rövid lépcsősor vezetett a sírhoz, s ez hosszú belső folyosóban folytatódik, sok-sok mellékkamrával. A falakat élénk színű képek díszítik. Több helyen Hathor isten társaságában látható élénk kék koronával a fején. Kartusokban a neveikkel. Ezután I. Ramszesz sírja következett. Mély, meredek 90 lépcső vezetett az egyetlen kis kamrából álló, de talán legszebb sírhoz. Pechemre fényképezni akartam, s kibiztosítottam a vakut. Mielőtt leértünk volna a sírkamrába egy hatalmas tömör kő takarta a termet. Véletlenül megnyomtam a felvevő gombot, s villant a gépem. Nyomban egy marcona arab ór jelent meg, s elvette a fényképezőgépet. Ezután nem sokat láttunk a kis terem csodás képeiből. Indultunk vissza a kegyetlenül meredek lépcsőn. A feleségem zilálva azt hajtogatta "infarktus közeli állapotban" "Ugye megmondtam, ugye megmondtam, stb., stb., stb." Hálásan gondoltam a gyermekeink

Jézuskájára, hogy nem augusztust választotta utazásunk idejéül, mert akkor itt 50 C° körüli hőmérséklet van. Számolgattam mennyi valutánk maradt még, hány fényképet törölhetnek, milyen veszteségek érhetnek. Az előkerült idegenvezetőnkkel bementünk az irodába. Bent néhány ór forgatva a fényképezőgépem, silabizálták az ominózus képet. Kérdezték tőlem, hogy: mi ez? Akkor láttam , hogy a képet csaknem betölti feleségem hátulról. Végül a legenyhébb büntetést kaptam. Még egy belépő jegyet (50LE = kb.2000Ft) kellett vennem, s csak ezt az ominózus képet kellett törölnöm. Itthon azért interneten megnéztem I. Ramszesz sírjának csodálatos képeit. Ezután se kedvünk, se időnk nem volt sírokat nézegetni, egyébként is mennünk kellett tovább. Hátra volt a napi látnivalók java, hisz még 11 óra volt. Utaztunk busszal tovább. Pihenésképen közbeiktatták az Alabástrom Múzeum megtekintését. Bemutatóval egybekötött múzeum látogatás volt. Különféle anyagból készült emléktárgyak, vázák sorakoztak a polcokon. Talán a legérdekesebb a sötétben világító nagy gonddal kimunkált ajándékok voltak. Alkuba szálltunk egy alabástrom Hórusz szoborért. Végül (a főnök hozzájárulásával) az első ár ötödéért megkaptuk. Az arab eladó a vétel után egy kis csokiért kunyerált még, mondván több felesége, meg sok kicsi gyereke van. A gyerekeire gondolva kezébe nyomtam egy tábla Mannert. Utána egy rövid buszozással megérkeztünk Hatszepszut halotti templomához. A látvány drámai hatású a mögötte levő sziklával, meg a hosszú felvezető úttal. Csodálatos építmény, nincs belső terem, minden fényképezhető. Másként nézi az ezeket a több ezer éves romokat, aki olvasta már az említett Dráveczky Zsuzsa egyiptológus, író "Asszony a fáraók trónján" regényét, amit éppen erről a fáraónőről írt. A relifeken a fáraónő Puntba (ma Szomália) küldött tengeri expedíció képei(pl. mirhafát szállító munkások, stb.). Mennyezetét asztrológiai ábrák díszítik. A falakon a Halottak Könyvéből származó hierarchikus írások láthatók. Sajnos a trónon követője III. Thutmószisz mindent megtett, hogy gyűlölt nagynénje emlékét lerombolja, mert "jogtalanul bitorolta" azt a trónt, amit gyerek korától neki kellett volna elfoglalni. A fáraónőt ábrázoló szobrokat megrongálta, nevét a kartusokból kivéssette. Az erős Nap sugarai meglátszott bőrünk színén. Feleségem orra is leégett. Buszoztunk tovább a luxori templomhoz. Hatalmas oszlopok közt nagy embertömegben rohanva magyarul idegenvezetőnk. Ahova

mutat lefényképezem. A Nílus keleti partján látható az ókori egyiptomi templom együttes. Az Újbírodalomban a neve jelentése "déli hárem". Ekkor ezt a helyet Thébának hívták. A thébai három fő isten tiszteletére épült (Amon, Mut, és Honszu) III. Amonhotep idejében. Ekkor kezdődött 100 m hosszú papiruszt utánzó formájú oszlopból álló oszlopsor építése. II. Ramszesz idején az oszlopsortól északra újabb oszlopokkal körülvett udvar épült. Előtte a templom új főbejárata, hatalmas pülónokkal. A templomig szfinxekkel szegélyezett sugárút vezet, mely egykor egészen a karnaki templomig ért, most ez egy iszlám templom. Mint II. Ramszesz legtöbb építményét, ezt is a kádesi csata - és II. Ramszesz más csatái sziklába vésett ábrázolásai díszítik. Később más fáraók is felvésették ide győzelmeiket. Az oszlopos udvar déli részének oszlopai közt II. Ramszesz hatalmas szobrai állnak, lábainál Nofertari kisebb méretben. A nyugati kolosszus neve, "Az uralkodók Réje" Ezt a nevet II. Ramszesz több kolosszusa is viselte. Előtte eredetileg II. Ramszesz két ülő kolosszusa, valamint két rózsaszín gránitobeliszkje állt. Az obeliszkek közül az egyiket 1835-ben Párizsba vitték, ahol a Place de la Concorde-on állították föl, a másik, mely több mint 25 méter magas, ma is Luxorban áll. Visszamentünk szfinxekkel szegélyezett úthoz. A csoport egy része ebédelni ment a Nílus partjára. Mi pedig egy kicsit körülnéztünk a városban. Bementünk egy meglepően tiszta, európai-színvonalú bazárba kendőt vásárolni.

Ebéd után a karnaki romokhoz vittek. Ez a luxori templomromok ellenkező oldalán található. Az ókori egyiptomi templomok közül a legnagyobb Karnakban található, Amon tiszteletére épült. Az épületegyüttest I. Thutmószisz kezdte építeni, majd később több fáraó is bővítette udvarokkal és oszloptermekekkel. Amon hitvese, Mut és fia Khonszu tiszteletére szintén épültek kisebb méretű templomok a közelében. Mutatták III. Ramszesz templomát, ami az Amon-Ré-templom nagy előudvarából jobbra nyílt. A templom bejáratától keletre látható az ún. bubasztiszi kapu. Innen nyílik Honszu-, Ptah-, és Opet- temploma. A Ptah templomkörzetéből a negyedik és ötödik kapu közt találták III. Thotmesznek a templom építéséről írt sztéléjét. Mut templomkörzetéből a legjelentősebb Honszupakhred temploma. III. Ramszesz templomát is mutatták, de igen romos állapotban maradt fenn. A XXV. és XXVI. dinasztiák idején több kis magánkápolna is épült. Amon temploma körzetében

talajvízzel telt szent tó található, ez a papok rituális tisztálkodásához biztosította a vizet. Északnyugati szegletében egy kápolnája állt, ennek föld alatti helyiségeibe olyan szövegeket írtak fel, melyek a napisten éjszakai alvilági útjáról és szkarabeuszként való újjászületéséről szólnak. Valószínűleg ezért hozták ide azt a hatalmas szkarabeuszsobrot, ami eredetileg III. Amenhotep halotti templomában foglalt helyet. Itt hever egy Hatsepszut által állíttatott obeliszk piramidionja is. (Meglepően ép állapotban. Utóda ezt nem rongálta meg.) A tótól keletre voltak a papok lakásai, délre pedig Amon szent ludainak óljai, ahonnan egy kőalagúton át tudtak kijutni a madarak a tóra. Az előbb említett szkarabeuszsobor mágikus jelentőséggel bír napjainkban is. Állítólag, ha 3-szor kerüli meg valaki szerencséje lesz, 5-ször boldog házassága, 9-szer sikeres gyereke, stb. A hatalmas szkarabeuszt kerülgető tömeghez mi is csatlakoztunk. Már zsibbad minden porcikánk a szürkületben. Néhány kör után lepihentünk, s bevártuk a csoportunkat. Késő este értünk a szállodánkba (Nile Palace Hotel). Másnap korán indultunk haza. Csak a társaság fele repült haza, mert a többiek mentek Hughadaba a Vörös tenger partjára busszal (katonai konvoj kíséretében). Nem irigyeltük őket. Véget ért a hét, véget ért egyiptomi kirándulásunk, amit II. Ramszesz neve fémjelzett. Valóban nagy uralkodó volt 67 évi uralkodása alatt birodalmát növelte. Sok emlékhely őrzi emlékét, s ami legfontosabb ezek megmaradtak, nem rombolták le utódai. Az utolsó napi kísérőnk a luxori repülőtéren is méltatta II. Ramszesz fáraót. Néha túlzásokba esett, mintha 3200 éve semmi jelentősebb esemény nem történt volna. Nagyon sűrű, fárasztó volt a hét. Talán 20 évvel azelőtt jobban bírtuk volna ezt a megterhelést. Azonban a gyermekeink Jézuskájának akkor még egészen más ajándékozási szokásai voltak.

2008.03.01.

Emléktöredékek szeretett felmenőimről

Édesapám, Molnár Miklós 1904 okt. 31-én született Tatán. Három testvére volt..Születési sorrendben Bálint, Édesapám, Mária, Sándor. Nagyapja (Péter, aki velük élt) még nemes emberként született 1844-ben . Ez a rang 1848-ban megszűnt. A Széchenyi könyvtárban Péter ükapám felmenőit is kerestem. Annyit tudtam, hogy nagyapját is Péternek hívták. Találtam is egy ilyen névvel Tatáról 1700-as évekből . A címerkönyvben a címerére is rátaláltam

Több száz hektár tartozott hozzájuk, egy része erdő volt. Ükapám felesége vallásos (Talán református) volt, rábeszélte férjét, hogy birtoka egy jó részét a katolikus egyháznak adományozza a 20. század fordulóján. Egy olyan időben, amikor a birtok növelése (föld vásárlás) fontosabb volt, mint pl. a gyerekek neveltetése, a ház tatarozása, stb. (a házasságok is birtok növelés céljából kötődtek) ez nagy adománynak számított. Ükapám, Péter hosszú életet élt. Trianoni békeszerződés után (kb. 1922-ben) törött lábát nem hagyta gyógykezelní. Depressziósan így halt meg. Édesapámnak nagyon sanyarú gyermekkorra volt. Anyja korán 1916-ban fekete himlőben halt meg, Különösen nehézé vált az élete, amikor apját besorozták és az orosz frontra vezényelték, ahol a háború elején halálos fejlövést kapott. Testvére, Mária is meghalt spanyol náthában 1918-ban. Fiatal gyermekként meg kellett ismerkedni a paraszti élet minden nehézségével. Különösen az aratás tartozott a rossz emlékei közé. Kaszálás nyári nagy melegben egy tizenéves gyereknek kegyetlen dolog. Jó eszű gyermek volt. Iskolában mindig dicsérték. Szeretett tanulni, amíg a munka engedte, és szeretett volna kertészeti középiskolába járni. Már a latin könyvét is forgatgatta, aztán jött a háború szülei halálával. Így minden tanulási álma szertefoszlott. Megegyeztek Bálint bátyjával az örökölt föld birtok megosztásáról, illetve megvételéről. A bátyja földművelést választotta, Édesapám más irányt vett. A polgári elvégzése után lakatos inasnak állt be, később autószerelőnek is tanult. A faluban „ezermesterként” tartották számon. Minden technikai újdonság érdekelte. Barátaival detektoros rádiót szereltek össze, és venni tudták az akkor induló rádió adásokat.

Sokoldalú fiatalember volt. Autószerelőként, uradalmi kazánszerelőként szerzett munkát magának. A világválság idején (amikor diplomások tömegével munka nélkül voltak) különleges feladatokat is elvállalt. Említette, hogy ekkoriban zajlott az arzénal mérgező asszonyok pere. Az igazságügyi orvosokat fuvarozta. A kripták zárjának feltörése is a feladatához tartozott. 1931-ben Paks környékén busz vezetőként dolgozott. Itt ismerkedett meg anyámmal. Ebben az évben volt az esküvőjük is. Rövid időn belül házat is tudtak venni Nagydorogon, ahol lakatos műhelyt nyitott. Később a házban vasboltot alakított ki. A régióból hozzá jártak vasárukért bevásárolni. Széles spektruma volt készletüknek. Az áruk közé tartozott az akkori élethez szükséges vas termékek java mint pl.: petróleum a lámpákba (áram hiányában ez volt a legkeresettebb), kerékpárok és alkatrészei, lovas kocsikhoz, ökrös szekerekhez tartozék, vasszögek, csavarok, kisebb háztartási gépek, rádiók, stb. A második világháború nem sok nyomot hagyott bennem. Édesapámat kétszer is behívták a frontra. Először 1942-ben a Don kanyarban szolgált, mint gépkocsivezető. Sebesülés nélkül tért haza 1943-ban. Az örömteli hazaékezése tartozik az első emlékeim közé. 1944-ben újra fronton volt. Itt már az Ausztriában harcoló csapatokhoz kellett csatlakozni. Végül Bajorországban amerikai fogságba került.

1947-ben tért haza fogságból. Folytatta lakatos, vaskereskedős tevékenységét, amíg engedték. A háború után talán 1949-ben államosították a vasboltját. Viszonzásul ő lehetett a bolt vezetője egy kisegítővel.

Ezek az évek már kisiskolás éveim kezdte. A jobbmódú gyerekek közé tartoztam az iskolában. Mindíg volt tiszta cipőm, ruhám, és jó tanulók közé is tartoztam. Kitűnővel végeztem a 8. osztályt, de nem vettek fel abba a pécsi gimnáziumba „egyéb származásom” (nem munkás, vagy paraszt származású) miatt. Végül egy közeli kisvárosban Gyöngyösön kezdtem középiskolai tanulmányaim.

Vissza apám élettörténetéhez.

Évi szabadságát soha sem vette ki. A munka volt az élete. 1958-ban munkahelyet váltott. A dunaújvárosi papírgyárba ment lakatosnak. Hétvégén járt haza. Idős kora ellenére sok szaktársa között a jobbak közé tartozott. A kényesebb feladatokkal mindig őt bízták meg. Fizetés emelésre is felterjesztették, 100 Ft-tal növelték volna bérét 1800Ft-ról. Ő ezt nem fogadhatta el, mert az

egyetemen ösztöndíjat kellett volna fizetnem, átléptük volna egy jövedelmi küszöböt. 1964-ben nyugdíjba vonult. 1966-ban eladtuk Nagydorogi házunkat (256 000 Ft-ért). Az ezen pénzből vett Mátyásfüldi házunkba költöztünk. 1997-ben 92 éves korában halt meg megkeseredve idősebb fia ténykedése miatt. Gyakran látogattam, és tudom, hogy nagyon örült nekem. Sokat mesélt a múltjáról. Sajnálom, hogy csak ezeket az emléktöredéket tudtam rögzíteni.

Anyai Nagymamám Baksa Júlia 1888. február 16-án született Ádándon. 16 évesen hozzáment egy Nagydorogi cipészhez, Kispál Józsefhez. Egy év múlva megszületett Édesanyám Piroska. Bővült a család később két gyerekkel (Margit és József). Jól ment az üzlet kezdettől fogva. Hitelre még házat is tudtak vásárolni. Nagymamám is tanulta a mesterséget. Felsőrészt készítő tanfolyamot végzett Balfon: Az 1. világháború kitörése előtt már segédek foglalkoztattak, és a ház utolsó részletét is törlesztették. 1914-ben Nagypapámat behívták a boszniai frontra, és még ebben az évben elesett. Apa nélkül maradt 3 kis gyerekkel, de soha nem nélkülöztek. Amikor állami adományként élelmiszeradományokat adtak gyerekes özvegyeknek a háború után, ő nem kért a könyvradományokból. A környék kedvelt cipésze lett. Egy későbbi nagy magyar író, az akkor még legényember Illyés Gyula Rácegres pusztáról is megfordult többször vevőként náluk, még kaptafája is volt cipészetükben. Ő a szerzője a híres „Puszták népe” regénynek, ami az itt élők életét eleveníti fel a 20-as évekből. 1920-ban égéses sérülés következtében elhunyt Margitka, Nagymamám kisebb lánya. A 20-as évek végén Nagymama megismerkedett egy Győrből származó cipésmesterrel Tomán Józseffel. Házasságuk után fellendült az üzlet. Volt idő, amikor 5 inasuk volt 3-4 segéddel. Az újonc feladatai közé tartozott a cigaretta sodrás is Nagypapámnak. Nagymama feladata volt a munkások feladattal való ellátása, élelmezés megszervezése (évenként 5-6 disznót vágtak), az üzlet irányítása, és új divatos cipők megtervezése. Főleg női cipőket készítettek. Büszkén mesélt az általa tervezett masnik egykori sikeréről. Később lovas kocsival már távolabbi falusi vásárokat is elértek (mint pl. Tolna, Pincehely). Egy kevéske földjük is volt, ahol az állatoknak (disznók, lovak) élelmet termeltek. Jóska

nagybátyám gimnáziumba járhatott, sőt később a közgazdasági egyetemet is elkezdte. Végül a cipész szakmánál maradt. Őt bízták meg a 30-as években egy új műhely vezetésével Pincehelyen. Akkor még újdonságnak számító motorkerékpárral közlekedett a helységek között. A háború elején Pestre költözött.

A 2.világháborúról nagyon kevés, főleg rossz emlékem maradt. Sok időt töltöttünk Nagymama falu végi kertjében álló házban. Orosz katonák egy rövid időre beköltöztek a házba, és kifosztották az élés kamrát, meg elvitték az ékszereket, meg amit értékesnek találtak. Családunk tragédia nélkül sikerült átvészelnii ezen időket. A háború után csökkent a náluk dolgozó munkások száma, kevesebb munka is adódott. A háború után sok sváb családot megtorlásként a nációkkal való együttműködésért kitelepítettek NSZK-ba. Ez érzékenyen érintette a cipészetüket is, sok inasuk a szomszédos sváb falukból származott. Nagypapám lett a helyi ipartestület elnöke. Elöljáró, főnök úr volt. Édesanyám talán ezért érdemelte ki néha falunkban a szüreti bál királynője címet. A vásárookra járás is el-elmaradozott. A földjüket a helyi TSZ elvette. Nagymamának több ideje maradt olvasásra. Különösen a természettudományos írásokat olvasta. A politikát nagyon nem szerette. (Még a halála napján a kórházban is Élet és tudomány újság volt a kezében).

1962-ben szívelégtelenségben halt meg Nagypapa. Nagymamám ezután csak a meglévő cipőkészletből árult. Papucsokat még készített ugyan, és vonattal vitte vásárokra árulni, de fő bevételi forrása az albérlők pénze volt. Sok szobás házukban néha 3-4 albérlő is volt. Nyugdíjra nem volt jogosult (nem fizetett az alapba). Nem szorult az állam pénzére, talán ezért élhetett ilyen sokáig. Munkamániás volt. Szerette unokáit, dédunokáit. Különösen családomat, gyermekeimet kedvelte.

Iskolás koromban szinte minden nyáron Zamárdiba vitt bennünket a bátyámmal. Felváltva anyámmal főzött is ránk. Egyszer megsérült a combom, ami kétségessé tette, hogy fürödhetek, de ő addig-addig győzködött és valami impregnált kötést kitalált. Így ez a Balatoni nyaram sem maradt el. Szerettem nála ebédelni, finomakat főzött. Télen a nagy hidegben mindig volt meleg sült krumpli náluk a forró vaskályhán. Néha megbízott kisebb kerti munkákkal, gaz kapálással. Ilyenkor ezt búsás zsebpénzzel hálálta meg. 1968-ban (ekkor 80 éves elmúlt) rákos daganattal a méhét el kellett távolítani. Arra számított, hogy itt a vég. Amikor felépült

pénzének jó részét bátyámnak, és nekem adta. A tőle kapott 34000 Ft-t Kenesei telekvásárlásra költöttem. Gyakran látogattuk meg családotól is. Soha nem kért pénzt tőlünk, inkább adni akart Sőt megérkezésünkön tanyasi tojásokat, csirkét vett nekünk. Fürgébben járt, mint 10-15 évvel fiatalabb társai Fa tüzelésű sparheltjén főzött. Már érkezésünk előtti napon készült az ünnepi ebéddel. Süteménnyel is gyakran várt bennünket. Nagyon örült a látogatásunknak. Téli hidegben is lefekvés előtt gyújtott be a hálósobai vaskályhájába. A hideget jobban tűrte, mint a meleget. A közeli öregotthonba járt étkezni, társalogni. Nem tudott tétlenül ülni, még 90 éves kora ellenére sem. Kitalálta, hogy az üres tejes nylon zacskókat csíkokra vágva alapanyagul szolgálhat többek között lábtörlőket, szatyrokat készített belőlük. Kézműves alkotásait kiállításra is vitték az öregotthoni „iparművészeti készítményekkel” Szekszárdra. 91 évesen ő volt a legidősebb kiállító. 1985 novemberben temettük 97 éves korában Egész életem során nagyon sokat köszönhetek neki. Jó, hogy ebben a háborúval, forradalommal terhelt nehéz időkben végig támaszkodhattam rá. Rokonaim közül mindennek fölöttinek tartom.

2010.06.01.

Találkozásom egy majdnem elfeledett osztálytársammal

Már több évtizedes tradíció, hogy 5 évenként találkozunk elemi iskolai osztálytársainkkal. Ezek családias összejövetelek. A falu búcsúja előtti napon az iskolánkban néhány órára hazánk messze vidékeiről, néha külföldről összeülünk feleleveníteni a múltat, megbeszélni, az addig történeteket. Egyik társunkról, akit "kis kopasznak" becértünk semmi hírünk nem volt. Pletykák terjedtek, hogy külföldön él valahol, de senki nem erősítette meg. Interneten akadtam rá véletlenül a munkahelyére.. Meghívtuk őt is, de nem reagált rá. Ezért a szervezők kértek, hogy személyesen is beszéljek vele a találkozóról.

Még iskoláskorunkban kb. 56 évvel ezelőtt láttuk egymást utoljára. A weblapon egy tehetséges nonfiguratív képzőművész alkotásait láthatjuk, aki nemzetközileg is elismert. Színvonalas kiállításokon vesz részt, külföldön is ismert szakmai körökben. Olyan szoborkompozíciókat láthatunk, tőle mint például "Zártglóbusz", "Ellenlépő". "Lépésfolytonosság""Szabadság- börtön", stb., Vagyis egy olyan művészet, amivel eddig nem találkoztam, ezért a vegyes véleményem van róla. Ez nem csak az én hibám, hisz olyan korban éltem, amikor ezt nem díjazták, és csak tűrt kategóriába tartozott. Tőlünk nyugatra tömegek igényelték az ilyen jellegű kiállításokat.

Utólag tudtam meg, hogy hozzá előzetes egyeztetéssel lehet bejutni. Vagyis engedély nélkül becsengettem hozzá. Egy teljesen idegen ember állt előttem, aki vonásaiban sem hasonlított arra a nyurga gyerekre, akivel együtt fociztam, együtt játszottam Nyomot hagyhatott a hosszantartó zaklatott életmód, 50 év dohányzás, amitől sikerült megszabadulnia.

Egy örökké lázadó, elégedetlen, izgága öreg művész benyomását keltette. Hosszú haja hátul kontyban végződött. Több hetes fehér szakáll is arról tanúskodott, hogy nem érdekli a külcsíne, hogy milyen benyomást kelt másokban. Mindjárt az elején tisztáztam ki vagyok, miért jöttem. Tudott a meghívóról de kijelentette találkozóra biztos, hogy nem megy el. Különben is akkor a kapolcsi házukban tölti idejét. Nem ismert meg azonnal, de fatornyos hazánkról (Nagydorogról) nagyon kevés, többnyire rossz emléke

maradt. Bizalmatlan.AA röpké egy óra beszélgetés a műterme előtti folyosón zajlik, falnak támaszkodva. Felelevenítettem a gyermekéveket. Emlékszem annak idején nagy udvarunkban "atlétikai versenyeket rendeztünk" kis iskolásként. Volt távolmagasugrás, súlylökés(amit 1kilós mérlegsúllyal űztünk), stb. Díjak is voltak. Az első díjat 5 sárgabarackkal jutalmaztuk. Én magasugrásban voltam jó, emlékezetem szerint ő súlylökésben. Később kerékpár versenyeket is rendeztünk. Nem sokra emlékezett ezekből .A rossz emlékű falusi iskolát emlegette. A tanítás minőségét kifogásolta. Különösen a rajz oktatás gyengesége volt a fájópontja, mert már akkor grafikus álmokat dédelgetett. Egy rosszindulatú tanárt emlegetett, aki már fiatalon keserítette életét. Szülei múltjából kiindulva mindenhol keresztbe tett neki. Ebben az időben sajnos ez gyakori eset volt . Részben neki köszönhetően az iskola utolsó évét máshol kellett végezze. Egy közös játszótársunkról nyílpuskája jutott eszébe, meg hogy pesti tájszólással beszélt. Rólam is a szüleim vasboltján keresztül derengett valami emlékezetében. Szóval irigylésre méltóak voltunk abban az időben. '56-ban a faluban felvonulóknak készít tüntetőablákat, ezért nem kezdheti meg tanulmányait a Képzőművészeti Gimnáziumban. Így a megye központban jár építőipari technikumba. Évekkel később Képzőművészeti Főiskola festőszakára felveszik, közben építőipari technikusként dolgozik. A 60-as évek közepén egy dél balatoni település elhagyatott temető kápolnát bérbe veszi a katolikus pappal megegyezve műteremnek, és a nyári hónapokban működteti , kápolnatárlatokat szervez. Szabadfoglalkozású grafikusként dolgozik. A politika kikezdi. A kékfényes Szabó László egész oldalas Népszabadság cikkben támadja művészetét a kápolnai tevékenységéért. Évekig nem kap munkát, éhezik, egészségét is kikezdi a nélkülözés. Barátai, mint pl. Rajk László próbál segíteni rajta. Belső emigrációba vonul, és földalatti művészeti életben tevékenykedik. Első házassága két fiával tönkre megy. Öccse tragikus hirtelenséggel veszti életét.. A politika minden kezdeményezését gátolja. Nyomdász képzésben részesül, alkalmi munkából él. Bélyegeket tervez és kiállít. Fémszobrok készítéshez hegesztési, fémmegmunkálási technikákat sajátít el. Később a 70-es végén Fészek Klubban könyvobjektjeiből kiállítása nyílik éppen hazánkban kiállító mail art. újdadaista neves akcióművésszel. Igen göröngyös úton halad, művészi

pályafutása ,sok-sok politikai ellenállásba ütközve. Viszont kitart célja. művészi tervei megvalósítása mellett. '85-ben elnyer egy éves ösztöndíjat Nyugat-Berlinbe. Az útlevél és vízum intézése 3 évig tart, és egy évet kint is dolgozik "A rendszerváltás hurrá optimizmusa" hazahozza. '89-ben Munkácsy díjjal jutalmazták a Kulturális Minisztériumban. '92-ben Köznevelési Minisztérium Rehabilitációs Bizottsága a kormány nevében megköveti az előző rendszerben ért sérelmeiért. '93-ban megkapja a Főváros Budapestért díjat. Itt véget ér számomra az önéletrajzi adatait ismertetése .Az ajándékban kapott könyve '93-ban készült. (Párhuzamosan magyar és angol nyelven.)

Az életünk alkonyán kell rá rájönnünk, hogy észrevétlen elment mellettünk az élet, és mi észre sem vettük. Még mi filléres dolgokkal voltunk elfoglalva az átkosban, addig ő a földalatti mozgalom kiemelt tagjaként Rajk László. Domszky Gábor, stb társaságát élvezte. A megpróbáltatások miatt egyáltalán nem irigylésre méltó az akkor átéltek miatt. Említette, hogy a fiatalabb fia Amerikába emigrált, és a hányattatás olyan nyomott hagyott benne , hogy talán még "magyar nyelvet is felejtene akarja". Hasonló érzelmekkel távozott Nyugat-Berlinbe '88-ban az egy éves ösztöndíjra, de közbejött a rendszerváltás. Ebben a mostoha környezetben hazánkban egy új avantgárd művészeti ágnak adott otthont „Artpool-nak” hívják ezt a művészeti ágat, amiről eddig én nem is hallottam. Nyugaton ennek már voltak képviselői, és "árral szembe úszva" nálunk is meghonosította. Iskolát teremtvé számtalan követői vannak idehaza és talán külföldön is. Kiállították alkotásait több földrészen, Európa számos városában. Soros Alapítvány támogatására pályázott sikerrel.

Panaszkodik, hogy kevés a nyugdíja, de munka után budai házába vonul vissza. Nincs ideje volt osztálytársaival találkozni (legyen általános-, közép, vagy főiskola) Mondja, hogy többet várt a rendszerváltástól. Lelkesen beszél második házasságáról, és a házasságból származó egyetemista lányáról, aki folyékonyan beszél angolul. Mondja nagy fordulatot vett a világ, most kellene előről kezdeni. A végén E-mail címet cseréltünk. Telefon szám cserét nem akart, mert telefonálni nincs ideje. Ahogy már említettem búcsúzóul meglepett egy könyvvel, amit '93-as Ernst Múzeumi kiállításának könyv változata. Ebből szemezgettem az életrajzi adatokat.(amit fontosnak tartottam).

Végül minden jót kívánva, régi ismerősként elköszöntünk egymástól. Olyan érzésem volt, hogy megtiszteltetésként vehetem, hogy egy röpke órát rám szánt. Úgy éreztem, hogy egészen más dimenzióban él.

Most már eltelt egy kis idő találkozásunk óta. Eltűnődök, milyen bő gyümölcstermő fává terebélyesedett az az 5 barackmag, amit a versenyen nyert. Nagy szerencséje volt, hogy jeleskedett súlylökésből, és a magokat jó talajba vetette.

2010.09.21.

Tartalomjegyzék

Molnár József Bálint

Emlékképek életemből

válogatott prózák

Néhány szó magamról	5
Emlékképeim az 1956-os forradalomról	11
Németország újraegyesítésének ünnepe egy magyar szemtanú szemével	16
Gondolatok az elmúlásról	21
egy temetés után	21
Csepel település fejlődése, és a németajkú kisebbségének alakulása a középkortól	23
József Attila hányatott élete, s a korai halálához vezető út . . .	32
Ha a cápák emberek lennének	35
Látogatás a Tápiószentmártoni Attila dombra.	37
Úti élmények Írországból	41
Fáy András a reformkor nagy alakja, a nemzet mindenese.. .	52
Egy hét II: RAMSZESZ nyomában	58
Emléktöredékek szeretett felmenőimről	75
Találkozásom egy majdnem elfeledett osztálytársammal	80